

Renovasjonsselskapet
for Drammensregionen IKS

Årsrapport 2017

Forord

I femten år har RfD hatt ansvar for renovasjons-tjenesten i Drammensregionen, som bestillerselskap for ni kommuner. Selskapet utfører ikke tjenestene selv, men benytter underleverandører som til sammen gir et komplett renovasjonstilbud til innbyggerne. Resultatene av denne modellen har vært positive, og innbyggerne har fått en god tjeneste til en lav pris, sammenliknet med mange andre områder i landet.

I 2017 skjedde det som et bestillerselskap frykter aller mest. Selskapets største leverandør, med ansvar for daglig avfallshenting hos 200 000 innbyggere, gikk konkurs. Mange fryktet en potensiell «søppelkrise» og at avfallet ikke skulle bli hentet. Heldigvis skjedde ikke dette.

Allerede dagen etter konkursen var ny leverandør, som RfD på forhånd hadde gjort en avtale om beredskap med, i gang med avfallsinnhenting. For de ansatte ble dette noen hektiske uker og måneder, men innbyggerne merket knapt overgangen. Tjenesten ble videreført uten opphold med de samme bilene, de samme rutene og de samme renovatørene. Alle som bidro i dette arbeidet fortjener en stor takk for innsatsen.

Hendelsene har i ettertid utløst en debatt om det er riktig å konkurranseutsette slike samfunnskritiske tjenester. Mange hevder at kommunene selv bør utføre tjenesten for å minimere risiko. Debatten er i høyeste grad relevant, og RfD har også drøftet dette temaet. Konklusjonen har allikevel blitt at arbeidet fortsatt skal konkurranseutsettes. Bestillermodellen til RfD har gitt

gode resultater, nettopp fordi konkurranse er et viktig bidrag til å fremme kvalitet og effektivitet.

Selv om konkurranseutsetting av tjenestene har vist seg å være gunstig for avfallsinnsamling, er dette ikke til hinder for at egenregi kan vurderes i andre sammenhenger. Vi må løpende vurdere hvilke tjenester vi skal utføre selv, og hvilke som skal konkurranseutsettes.

Det har vært et stort fokus på avfallshenting det siste året. Vi må allikevel minne oss på at dette bare er en liten del av jobben. Den største delen av RfDs samfunnsoppdrag er å sørge for at avfall kan utnyttes som verdifulle ressurser i en sirkulær økonomi. Dette er et fagfelt under sterk utvikling. EU og norske myndigheter har satt ambisiøse mål for materialgjenvinning, og innen 2035 skal 65 % av alt avfall bli til nye produkter.

RfDs oppdrag er å bidra til at vår region blir ledende i arbeidet mot en sirkulær økonomi. Innbyggernes kildesortering i kombinasjon med ny teknologi og nye behandlingsformer, vil være viktige bidrag til å oppnå dette. Det er et privilegium å få lov til å arbeide med noe så fremtidsrettet og viktig.

Takk for at du kildesorterer!

Johan Remmen
Daglig leder, RfD

INNHold

Renovasjonsordningen i Drammensregionen	4
Administrasjonens arbeid.....	12
Årsberetning og regnskap	16
Eiermelding fra styret i RfD	39
Miljørappport.....	48
Ansatte 2017	59

Renovasjonsordningen i Drammensregionen

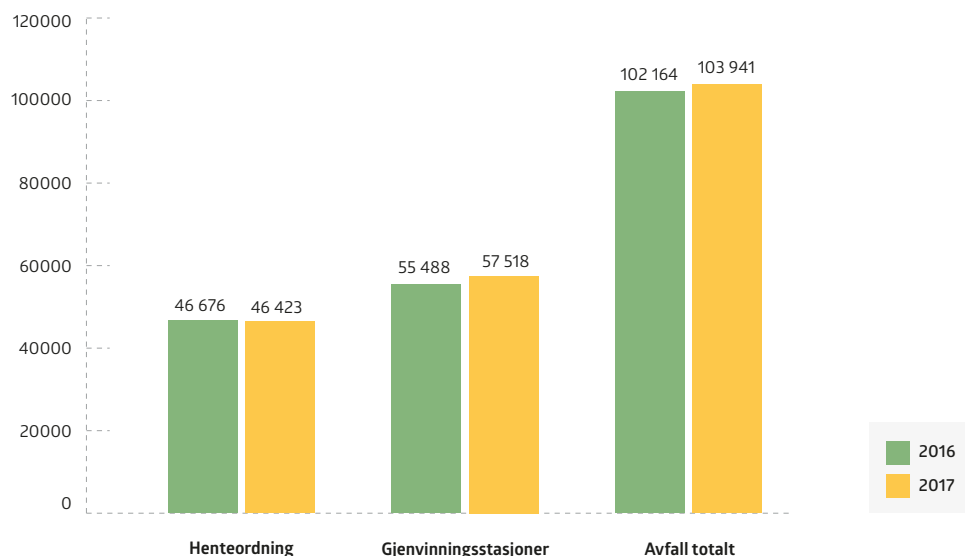
Renovasjonsselskapet for Drammensregionen IKS (RfD) er et interkommunalt selskap eid av ni kommuner i Buskerud og Vestfold: Drammen, Hurum, Lier, Modum, Nedre Eiker, Røyken, Sande, Svelvik og Øvre Eiker.

RfD forvalter renovasjonstjenestene på vegne av eierkommunene og samler inn avfall fra husstandene i regionen. Renovasjonstjenesten skal være miljøvennlig, brukervennlig og kostnadseffektiv.

RfD skal levere en bærekraftig renovasjonstjeneste basert på avfallsforebygging, ombruk, kildesortering og gjenvinning. Selskapet skal etterleve nasjonale avfallsmål for gjenvinning av avfallet på best mulig måte for miljøet.

Total avfallsmengde økte med 1,7 prosent fra 2016 til 2017, fra 102 164 tonn til 103 941 tonn. Innbyggertallet økte med 1 % i samme periode. Det innebærer at avfallsmengde per innbygger har hatt en svak økning, fra 517 kg i 2016 til 521 kg i 2017.

Innsamlet mengde avfall tonn 2016-2017

Det har vært en marginal økning i den totale avfallsmengden fra 2016 til 2017, noe som tilsvarer en 1,7 prosents økning.

KILDESORTERINGSORDNINGEN

Avfall er en råvare og ressurs som brukes til å lage nye produkter. Å gjenvinne avfallet forurensar mindre enn å lage produkter av jomfruelige materialer. Skal vi kunne gjenvinne avfallet til nye produkter, må vi holde de forskjellige råstoffene fra hverandre. Derfor må alle innbyggere kildesortere.

Avfallet fra husstandene i Drammensregionen samles inn hjemme og leveres på gjenvinningsstasjoner. I 2017 ble 45 prosent av avfallet hentet hjemme, mens 55 prosent ble levert på gjenvinningsstasjonene.

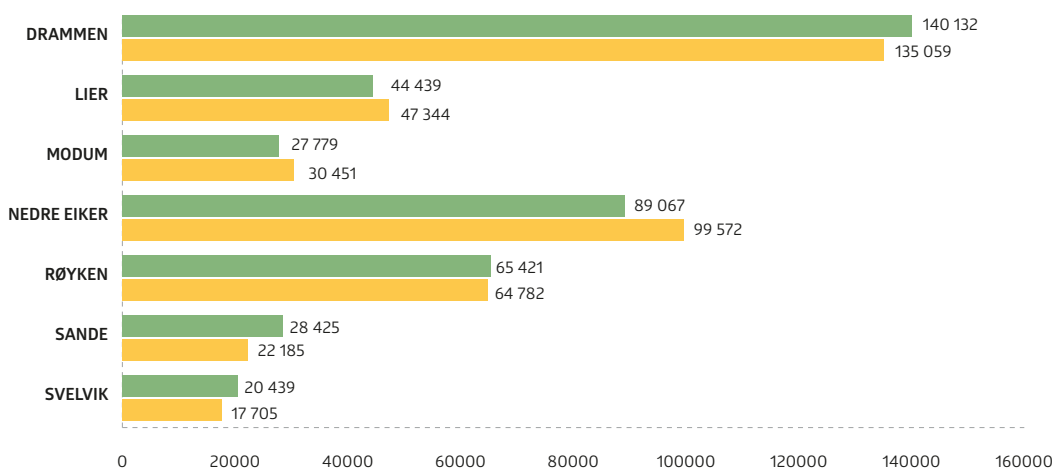
Hjemme hos innbyggerne henter RfD nå fem avfallstyper: matavfall, restavfall, papiravfall, plastemballasje og glass- og metallemballasje. Henteordningen for glass- og metallemballasje ble innført i 2015 og omfatter

nå hele regionen. Seks av kommunene har også en årlig innsamling av hageavfall.

På gjenvinningsstasjonene kan private husholdninger levere avfall kostnadsfritt, siden bruk av gjenvinningsstasjonene er inkludert i renovasjonsgebyret. Næringskunder og innbyggere utenfor RfDs kommuner må betale for levering. Innbyggerne i regionen kan fritt benytte alle de syv gjenvinningsstasjonene, uavhengig av hvilken kommune de bor i.

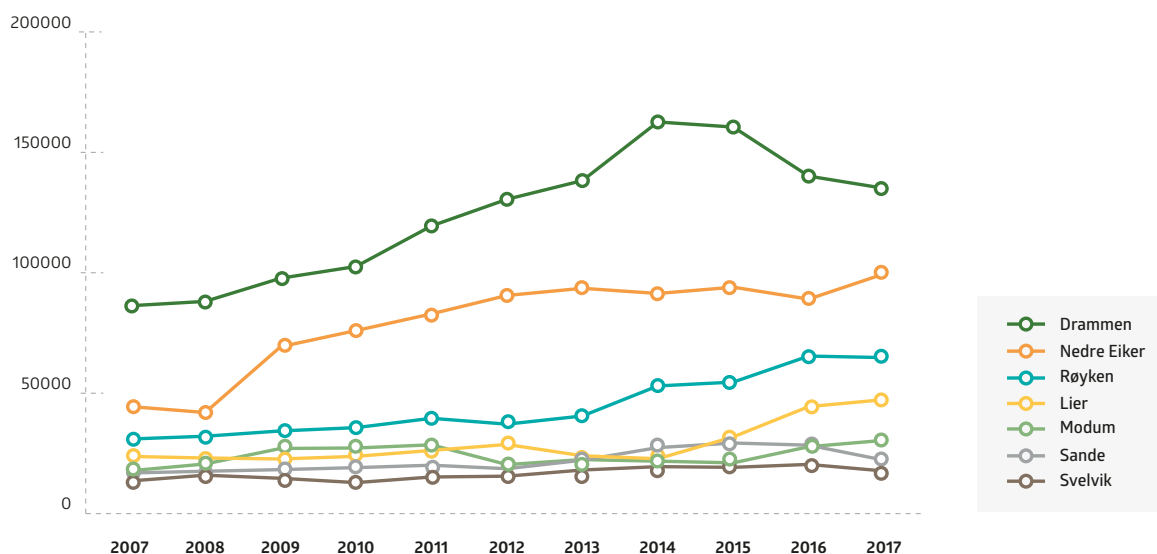
Antall besøkende på gjenvinningsstasjonene har økt kraftig de siste årene. I 2017 hadde de syv gjenvinningsstasjonene til sammen 417 098 besøkende. Dette utgjorde en økning på 0,3 prosent i antallet besøk sammenlignet med 2016.

Besøk gjenvinningsstasjoner 2016-2017

Totalt var det 407 098 besøkende på RfDs gjenvinningsstasjoner i 2017. Dette er 1396 flere enn i 2016.

Besøk på gjenvinningsstasjoner 2007-2017

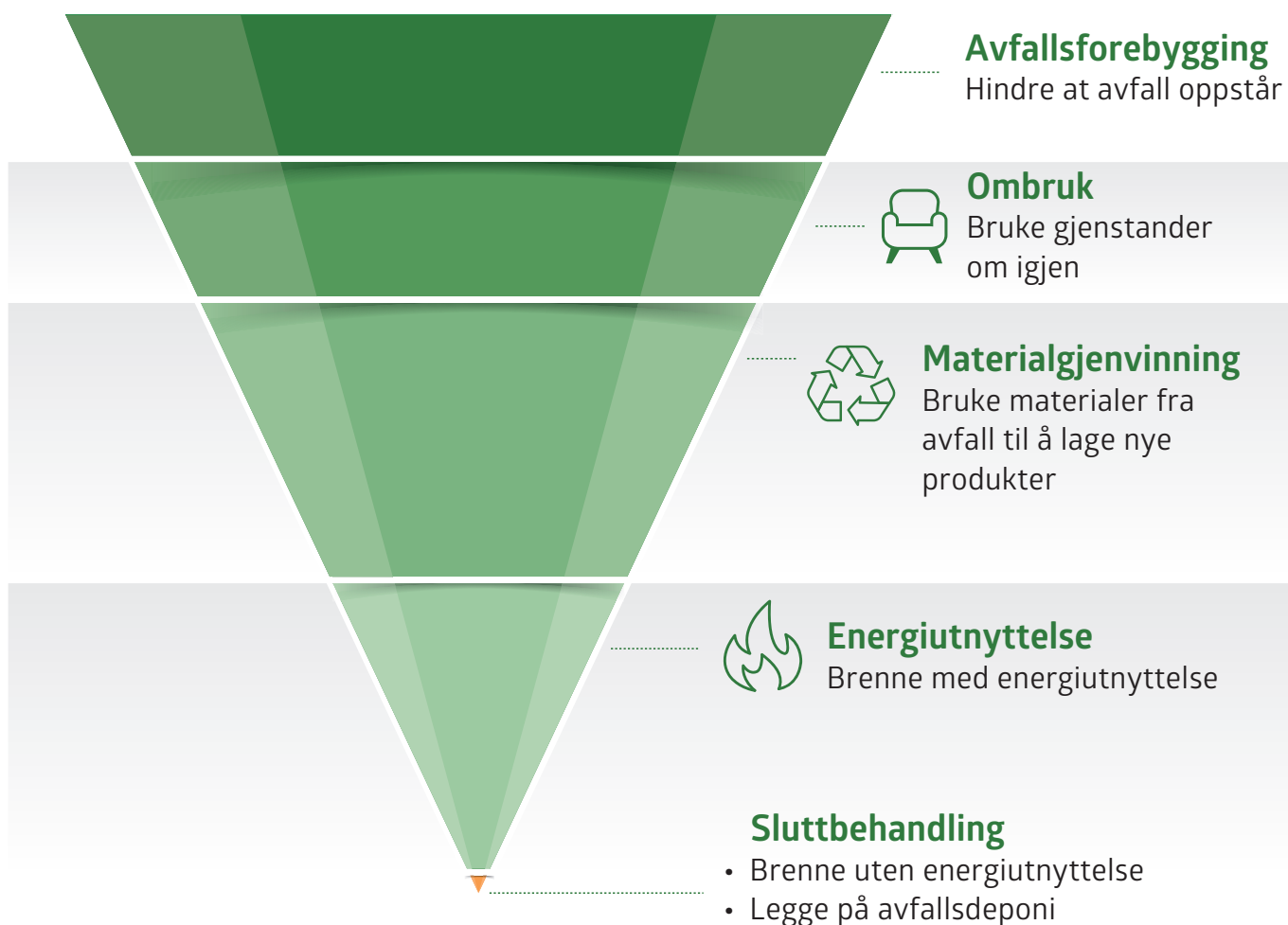
Lindum i Drammen er fortsatt den største gjenvinningsstasjonen, selv om besøket gikk noe ned da det bygget nye og moderne anlegg i Lier og Røyken.

AVFALL SOM RESSURS

Tidligere handlet avfallsbehandling om å kvitte seg med et problem. I dag handler det om å utnytte de ressursene som finnes i avfallet. Gjennom materialgjenvinning blir avfallet omdannet til råvarer for produksjon av nye produkter. På denne måten sparer vi naturen for uttak av nye råvarer, vi sparer energi, og det er bra for miljøet. Avfall som ikke kan materialgjenvinnes, blir energiutnyttet ved forbrenning. På denne måten omdannes restavfallet til energi som erstatter andre energikilder.

Avfallshierarkiet viser prioriteringene innen norsk avfallspolitikk, som også er RfDs prioriteringer. Målet er at avfallet skal behandles så høyt opp i pyramiden som mulig. RfDs operative ansvar er primært knyttet til de tre nederste trinnene. Selskapet bidrar også gjennom påvirkning og holdningsskapende arbeid på de to øverste trinnene, for eksempel gjennom kommunikasjonstiltak og gjennom undervisning av ungdomsskoleelever i regionen.

Avfallspyramiden

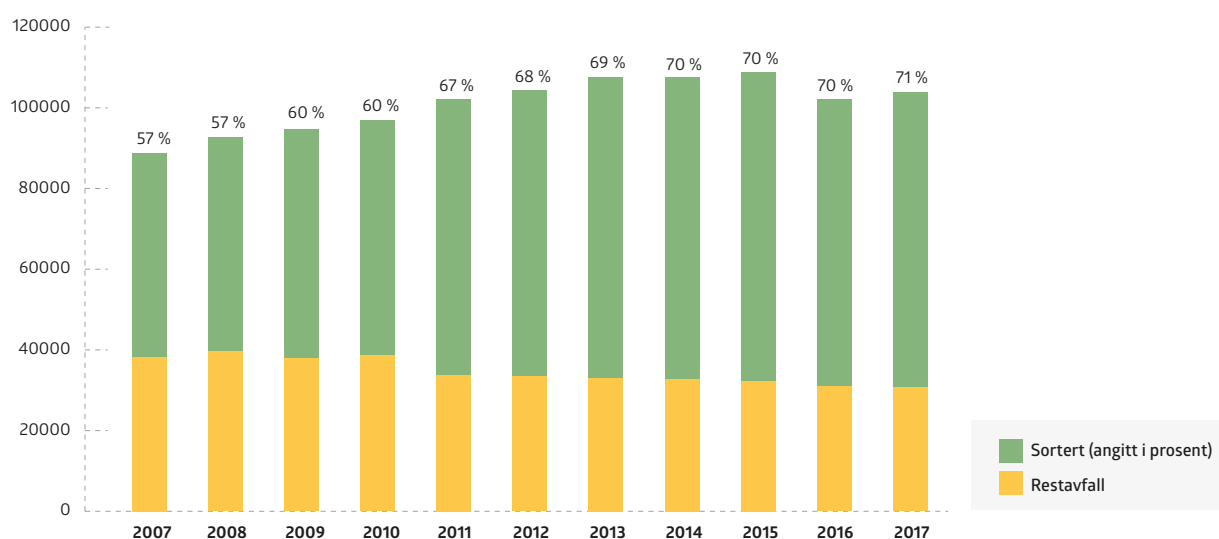

RfD har også tilbud om innlevering av gjenstander til ombruk på alle gjenvinningsstasjonene. Når brukbare gjenstander blir levert til ombruk får de lengre levetid, og avfallsmengdene reduseres. Dette er svært bra for miljøet, og har en høyere prioritering enn gjenvinning i de nasjonale avfallsmålene. Ombruk og materialgjenvinning er viktige bidrag til sirkulær økonomi, som det arbeides med både nasjonalt og internasjonalt.

Når innbyggerne kildesorterer har vi muligheter til å

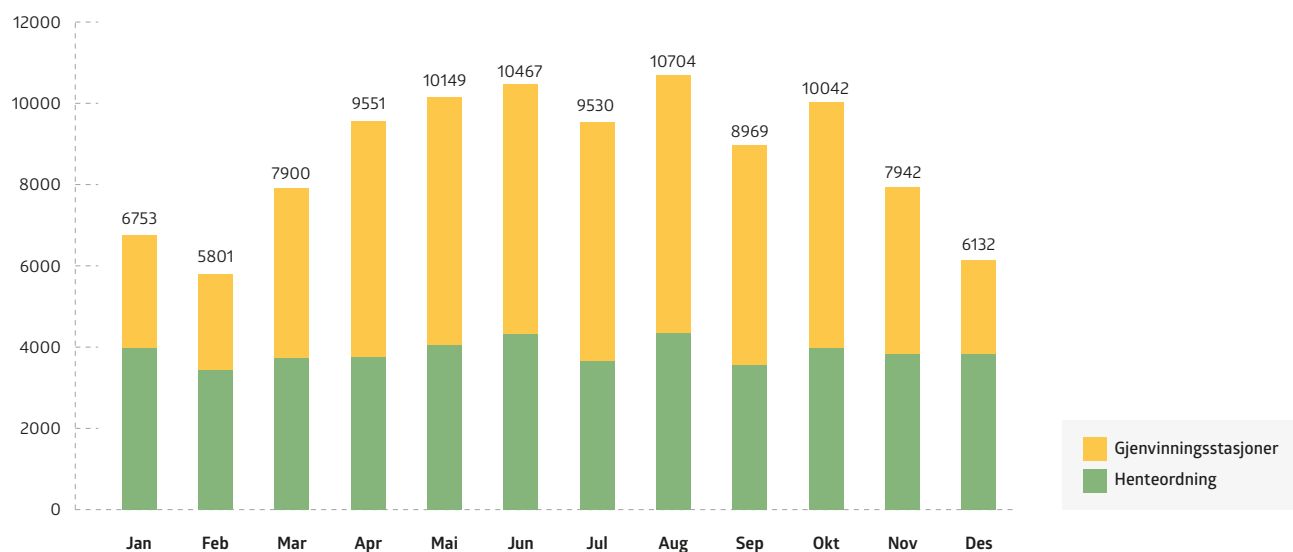
materialgjenvinne avfallet. Restavfall er det som er igjen etter at innbyggerne har kildesortert. Det er gledelig at restavfallsmengdene har gått ned de siste årene, noe som er et uttrykk for bedre kildesortering. Nedgangen fortsetter også i 2017. Samtidig var det en økning i mengdene sortert avfall, slik at totalmengden avfall er noe høyere for 2017 sammenlignet med 2016. I 2017 leverte hver innbygger i Drammensregionen 521 kg avfall. Av dette ble 71 prosent av avfallet sortert av innbyggerne, som er det beste sorteringsresultatet RfD har oppnådd.

Avfallsmengder (tonn) og sorteringsgrad 2007-2017

I 2017 opplevde RfD den høyeste sorteringsgraden (71 prosent) noensinne.

Avfallsmengder per måned 2017

Avfallet som hentes hjemme har relativt små sesongvariasjoner, mens gjenvinningsstasjonene er mest benyttet vår og høst.

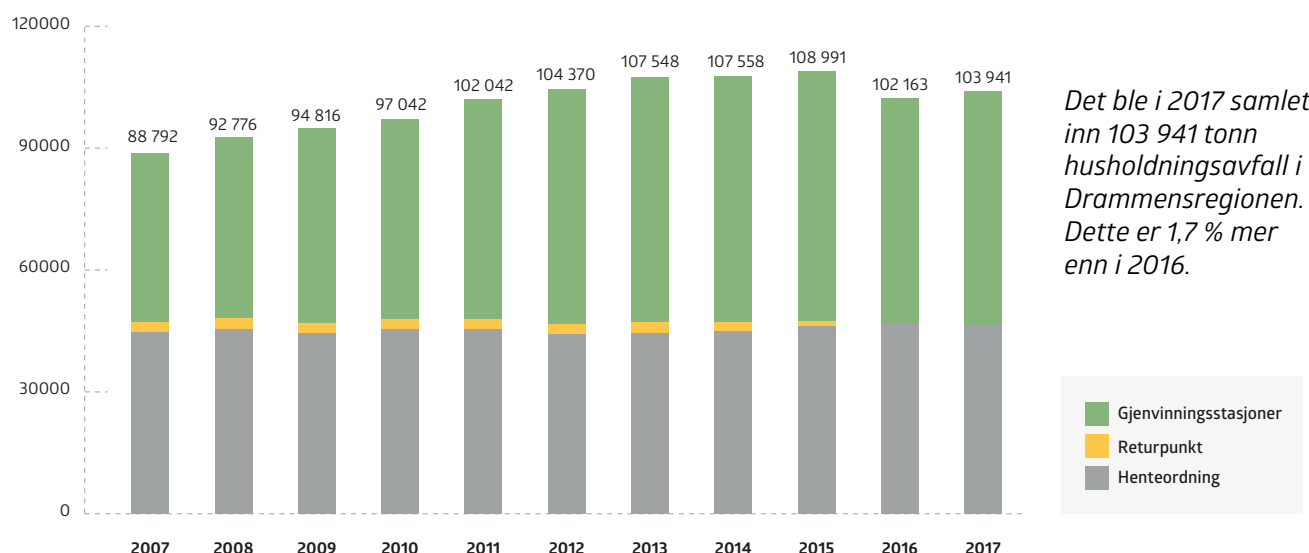
Den totale avfallsmengden RfD samlet inn via henteordning og gjenvinningsstasjoner i 2017, var 103 941 tonn. 47 prosent av dette husholdningsavfallet ble materialgjenvunnet til nye produkter.

Materialgjenvinning av avfallet er svært positivt for miljøet, noe som også fremgår av RfDs miljørapport. 50 prosent av husholdningsavfallet ble utnyttet til energi. Av dette utgjør en stor andel trevirke som benyttes til brensel. Dette gir en høyere utnyttelse enn

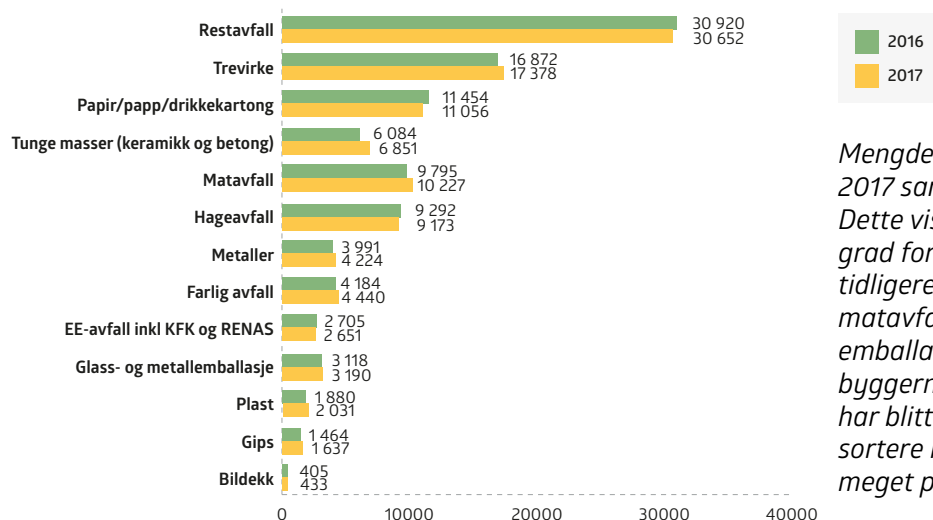
forbrenning av restavfall. Den totale gjenvinningsgraden er dermed på 97 prosent, noe som er langt over landsgjennomsnittet.

Deponering av avfall, som tidligere var en vanlig behandlingsform, foregår nå kun unntaksvis, og da med avfallstyper som ikke er mulig å gjenvinne eller som krever spesialbehandling.

Husholdningsavfall i Drammensregionen 2007-2017 (tonn)

Tonn per avfallstype

Mengden restavfall er redusert i 2017 sammenlignet med 2016. Dette viser en høyere sorteringsgrad for 2017 sammenlignet med tidligere år. En økning i mengde matavfall og glass- og metallemballasje viser i tillegg at innbyggerne i Drammensregionen har blitt enda flinkere til å kildesortere hjemme. Dette er en meget positiv trend.

Oversikt over RfDs leverandører i 2017

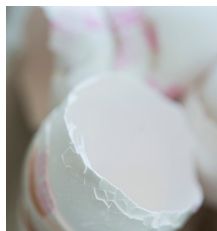
Henteordning				
Avfallstype	Tonn	Leverandør pr. 31.12.17	Behandlingssted	Største sluttprodukt
Restavfall	24 947	Rekom	Sarpsborg og Åmotfors	Industriell energi og elektrisitet
Matavfall	11 109	Lindum	Tønsberg	Biogass og biogjødsel
Papiravfall	9 625	Stena Recycling	Nederland	Papirprodukter
Glass- og metallemballasje	3 359	Sirkel Glass	Fredrikstad	Isolasjon, glass og metall
Plastemballasje	1 553	Grønt Punkt Norge	Tyskland	Plastprodukter
Hageavfall	326	Lindum	Drammen	Jord- og kompost-produkter
Totalt	50 432			
Gjenvinningsstasjoner				
Avfallstype	Tonn	Leverandør pr. 31.12.17	Behandlingssted	Største sluttprodukt
Trevirke	18 136	Lindum	Hønefoss, Halden og Lier	Fjernvarme og industriell energi
Hageavfall	9 233	Lindum	Drammen	Jord- og kompost-produkter
Restavfall	8 505	Norsk Råvare og Lindum	Sarpsborg, Oslo og Linköping	Fjernvarme og industriell energi
Betong, keramikk og porselen	7 149	Lindum	Drammen	Overdekking og veibygging på deponier
Metaller	4 408	Lindum og Norsk Gjenvinning Metall	Kina og Tyskland	Metallprodukter
Rene masser	4 408	Lindum	Drammen	Overdekking på deponier
Elektrisk og elektronisk avfall	2 766	Norsk Gjenvinning Metall	Ulike anlegg i Norge, Sverige og Kina	Plast- og metallprodukter, energi og deponi
Impregneret treverk	2 732	RagnSells og Lindum	Linköping	Fjernvarme og elektrisitet
Papp/papiravfall	2 297	Stena Recycling	Nederland og Sverige	Papirprodukter
Gips	1 709	RagnSells og Lindum	Drammen	Gipsplater
Farlig avfall (ulike typer)	1 106	Norsk Gjenvinning	Ulike anlegg i Norden	Energi og spesialdeponi
Plastfolie og plastemballasje	565	Norsk Gjenvinning og Grønt Punkt Norge	Norge og Tyskland	Plastprodukter
Bildekk og felger	452	RagnSells	Heljestorp og Hokksund	Granulat til kunstgress og metall
Isolerglassruter (miljøfarlige)	399	PCB Sanering, Norsk Gjenvinning og Ruteretur	Askim, Sarpsborg, Fredrikstad i Norge og Fortum i Danmark	Fjernvarme, isolasjon og glassprodukter
Blyakkumulatorer	223	Norsk Gjenvinning Metall	England	Bly materialgjenvinnes
Tekstiler, klær og sko	248	Renotec	Polen	Ombruk, matter og pusse-filler
Ombruksgjenstander	161	Fretex	Drammen	Blir brukt på nytt
Asbest	151	Norsk Råvare	Moss	Deponi
Glass- og metallemballasje	104	Sirkel Glass	Fredrikstad	Isolasjon, glass og metall
EPS (isopor)	63	FFF Hage og Miljø	Sandnes	EPS-produkter
Mat, fett og vegetabilsk olje	7	Lindum	Drammen	Biogass
Totalt	64 822			

Denne oversikten viser alle mottatte mengder, herunder også næringsavfall, rene masser og ombruksgjenstander. Oversikten over behandlingen er forenklet og noen avfallstyper har flere sluttprodukter enn nevnt her.

Hva blir avfallet til?

Avfall som materialgjenvinnes inngår som råstoff til nye produkter.

Avfall som energigjenvinnes blir utnyttet til elektrisk kraft.

MATAVFALL

Matavfallet som samles inn blir omgjort til biogass og biogjødsel på «Den Magiske Fabrikken» i Vestfold. Biogassen erstatter fossilt drivstoff og regnes for å være den beste ressursutnyttelse som er mulig å oppnå for matavfall. Biogass fra vårt matavfall benyttes blant annet som drivstoff for busser og renovasjonsbiler. Biogjødselen er et biprodukt av høy kvalitet, og benyttes i landbruket.

PAPIRAVFALL

Papiravfallet som samles inn er en blanding av aviser, drikkekartonger, esker, bølgepapp med mer. Papir, kartong og papp blir ettersortert maskinelt for en optimal utnyttelse, kuttet opp i mindre biter og bløtlagt. Plastbelegg, korker og aluminium blir fjernet. Papirmassen inngår som råstoff til nye papirprodukter. Ved å gjenvinne papiravfall reduseres både behovet for hogst av skog, og forbruk av energi til papirproduksjon.

PLASTEMBALLASJE

Plastemballasjen samles inn og presses før den fraktes til store sorteringsanlegg. I dag sendes all plastemballasje samlet inn fra norske husholdninger til sorteringsanlegg i Tyskland gjennom Grønt Punkt. Plasten vaskes, sorteres i ulike kvaliteter og omdannes til råstoff (granulat) for nye plastprodukter. Produkter som lages av resirkulert plast er for eksempel takrenner, bæreposer og støyskjermer.

GLASS- OG METALLEMBALLASJE

Glass- og metallemballasje leveres samlet, og blir maskinelt ettersortert i Fredrikstad. Glasset blir sortert videre i ulike farger, før det blir benyttet til råstoff i nye produkter. Resirkulert glass brukes både til byggematerialer, isolasjon og nye glassprodukter. Metallet smeltes om til nye metallprodukter. Det er svært energibesparende å gjenvinne glass og metall fremfor å lage nytt.

RESTAVFALL

Restavfall er avfallet som er igjen når alt som kan materialgjenvinnes er sortert ut. Restavfallet som samles inn i Drammensregionen, sendes til energigjenvinningsanlegg som produserer elektrisk kraft eller fjernvarme. Tidligere var det vanlig å deponere restavfall på «fyllinger», men dette skjer ikke lenger.

FARLIG AVFALL

Avfall som inneholder stoffer som er farlige for mennesker, dyr og natur defineres som farlig avfall. Det er særdeles viktig for miljøet at dette avfallet blir skilt ut. De farlige stoffene blir behandlet på den måten som er best egnet for den enkelte avfallstypen. Noen av stoffene brennes på svært høy varme, noen stoffer kan behandles og brukes på nytt, mens andre ikke har annen egnet sluttbehandling enn forsvarlig deponering. På denne måten får vi de farlige stoffene ut av kretsløpet.

ELEKTRISK OG ELEKTRONISK AVFALL

Elektrisk og elektronisk avfall (EE-avfall) inneholder miljøfarlige stoffer. Ved å gjenvinne EE-avfallet unngår vi at miljøgifter slipper ut i naturen. EE-avfallet blir først miljøsanert, slik at de farlige stoffene tas ut av kretsløpet. Deretter blir metaller, glass og plast i produktene sortert og gjenvunnet til nye produkter.

TREVIRKE

Trevirke er et materiale som egner seg godt til energiutnyttelse. Trevirke fra Drammensregionen energiutnyttes ved forbrenning. Trevirke som leveres på gjenvinningsstasjonene blir sortert etter type, kvernet til flis og benyttet til ulike brenselprodukter.

HAGEAVFALL

RfD har mottak av hageavfall på alle gjenvinningsstasjonene, og i tillegg en årlig innsamling fra husstandene i seks av kommunene. Hageavfallet blir kvernet og kompostert. Dette blir til nye jordprodukter av høy kvalitet, som selges til bruk i hager og parker.

OMBRUK

RfD har lagt til rette for ombruk på alle gjenvinningsstasjonene. Her kan de besøkende sette fra seg brukte gjenstander de mener andre kan ha bruk for. Dette er et populært tilbud som mange benytter seg av. På stasjonene i Lier og Røyken har ombruket blitt flyttet innendørs og har fått større areal. På disse stasjonene leverer innbyggerne bruktgjenstander inn, mens det er Fretex som henter ut for gjenbruk og salg.

Administrasjonens arbeid

RfD ivaretar bestillerfunksjonen for renovasjon i ni kommuner. Selskapet hadde 22 ansatte ved utløpet av 2017. Alle ansatte har arbeidssted på Grønland 1 i Drammen. Siden RfDs tjenesteproduksjon foregår gjennom kontrakter, arbeider selskapets ansatte i hovedsak med innkjøp, utvikling, kontraktsforvaltning, økonomi og kommunikasjon. Administrasjonens arbeid baserer seg på selskapsstrategien som ble vedtatt i desember 2013, samt gjeldende eierstrategi som ble revidert i 2016. Administrasjonen arbeidet i 2017 med ny selskapsstrategi.

2017 ble et unntaksår for RfDs administrasjon, fordi selskapets kontraktspartner for innsamling av avfall fra husstandene, RenoNorden, gikk konkurs høsten 2017. Dette var den største kontrakten til RfD, og situasjonen medførte vesentlig omprioritering av oppgaver for hele RfDs administrasjon. Alle ansatte og avdelinger var involvert med ulike oppgaver, for å sikre at innbyggerne ble minst mulig berørt.

Arbeidet med å forberede en mulig konkurs begynte allerede på forsommeren. Administrasjonen utarbeidet beredskapsplaner og foretok en hasteanskaffelse for innsamling av avfall dersom en konkurs skulle oppstå. Norsk Gjenvinning Renovasjon AS inngikk avtale om å kunne starte opp på 24 timers varsel dersom avtalen med RenoNorden opphørte i løpet av det første året. Da konkursen var et faktum, ble det inngått avtale om

midlertidig innsamlingskontrakt med Norsk Gjenvinning Renovasjon AS.

Etter inngåelse av midlertidig innsamlingskontrakt startet RfD umiddelbart arbeidet med utlysning av anbudsrunde for ny ordinær innsamlingskontrakt. Den nye innsamlingskontrakten forventes å bli signert i løpet av første halvdel av 2018, med oppstart 1. november samme år.

DRIFT OG UTVIKLING

Arbeidet med innsamlingskontrakten gjennom oppstart, konkurs og nye anskaffelser i kjølevannet av konkursen, gjorde at mye av ressursene i avdelingen ble omprioritert til oppgaver knyttet til dette. Avdelingen foretok hasteanskaffelsen, hadde oppstart av driften av den midlertidige kontrakten samt utarbeidet konkurransegrunnlaget for den nye ordinære kontrakten som skal vare de neste seks årene. Etter RenoNordens konkurs, overtok RfD eierskap til renovasjonsbilene. Arbeidet med drift og vedlikehold, som følge av å være eier av driftsmidlene, har vært ressurskrevende.

Driften foregår gjennom forvaltning av mer enn hundre løpende kontrakter innen innsamling, drift og avsetning av avfall. I anbudskonkurranser stiller RfD strenge krav blant annet til arbeidsmiljø og arbeidsvilkår hos bedrifter som utfører oppdrag på vegne av selskapet.

Ansatte i RfD.

RfD stiller også omfattende krav til egenrapportering fra leverandørene via sitt kvalitetssystem. For å verifisere forholdene har selskapet et program for regelmessige revisjoner av eget og leverandørers kvalitetssystemer, utført av tredjepart.

Det er utplassert ca. 173.000 avfallsbeholdere hos husstandene i Drammensregionen. I 2017 gjennomførte 55 renovatører hele 4,2 millioner beholdertømminger. Det ble mottatt 2647 meldinger om manglende eller forsinket tømming, noe som utgjør 0,63 promille. Alle avvik registreres og utbedres omgående. Brukerundersøkelser viser at innbyggerne i Drammensregionen er svært godt fornøyde med tjenesten som RfD leverer med avfallshenting.

RfD har syv gjenvinningsstasjoner i regionen. Det er ca. 45 ansatte som arbeider hel- eller deltid på stasjonene. De gjør et viktig arbeid i å veilede og hjelpe de besøkende. Dette gir god kundetilfredshet og økt kilde-sortering. Brukerundersøkelser viser at de besøkende er godt fornøyde med tilbudet på gjenvinningsstasjonene og med jobben de ansatte gjør. Det planlegges nye gjenvinningsstasjoner i Eiker og Drammen etter samme konsept, samt oppgraderinger på eksisterende små stasjoner. I Eiker er selskapet i dialog om en mulig tomt, mens det i Drammen er større utfordringer med å finne egnet tomt.

RfD skal etablere en ny hovedomlastingsstasjon for alle avfallstyper, og arbeidet med dette er i full gang. Det er gjennomført en konkurranse, hvor tre lokasjoner er vurdert for ny stasjon. Valget falt på Aksen Næringspark ved Hokksund, hvor reguleringsarbeidet er i gang.

RfD har i 2017 revidert renovasjonsforskriftene i samarbeid med eierkommunene. En ny, felles forskrift for alle eierkommunene ble politisk behandlet i alle de ni kommunestyrene i 2017, og trådte i kraft 1.1.2018.

RfD er avfallsfaglig høringsinstans i reguleringsplaner og utbyggingsprosjekter i alle ni eierkommuner. Antallet saker er stadig økende, og i 2017 utgjorde dette arbeidet ca. 70 uttalelser. Gode renovasjonsløsninger er en av forutsetningene for å lykkes i moderne byutvikling, og RfD ønsker å fortsette å ha fokus på dette. Stadig flere borettslag og sameier velger nedgravde avfallscontainere. Dette gjelder både etablerte bygg og nybygg. I 2017 ble det satt ut 67 nye nedgravde avfallscontainere på 16 hentesteder. Totalt har RfD nå 386 nedgravde avfallscontainere fordelt på 70 anlegg.

Selskapet har hatt et tilbud om hytterrenovasjon i fire kommuner langs kysten, men vil nå utvide tilbudet til alle hytter i alle områder i våre kommuner. Det er etablert en prosjektgruppe, og i 2017 er det foretatt forundersøkelser og piloter. Hytteeiere i alle kommuner vil få tilbud om samme kildesorteringssystem som innbyggerne for øvrig i Drammensregionen.

Nedgravde avfallscontainere.

KOMMUNIKASJON

RfDs kommunikasjonsavdeling har ansvar for selskapets eksterne og interne kommunikasjon i ulike kanaler, både massekommunikasjon og en-til-en kommunikasjon.

En av de viktigste arbeidsoppgavene for kommunikasjonsavdelingen i 2017 var knyttet til oppstarten av ny innsamlingskontrakt, og den påfølgende konkurransen hos RenoNorden. Dette var et arbeid som krevde betydelige ressurser. Det ble utarbeidet krisekommunikasjonsplan som ble iverksatt umiddelbart da konkurransen var et faktum. Dette innebar også utarbeidelse av tiltak som måtte være klare ved behov, da tidsaspektet ville være kritisk. Det ble blant annet utarbeidet pressemeldinger for ulike scenarier, tekster til egne nettsider, informasjonsskriv til renovatører, svar på kritiske spørsmål som kunne komme med mer. I tillegg ble det utarbeidet plan for internkommunikasjon, med møtepunkter blant ansatte og renovatører.

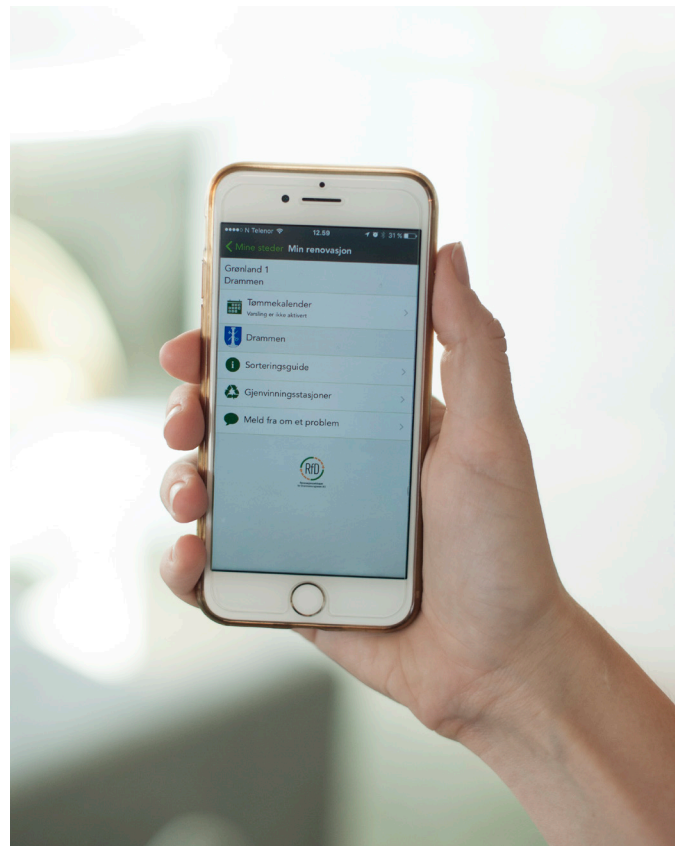
I henhold til RfDs selskapsstrategi skal selskapet satse på fremtidsrettet brukerkommunikasjon. Høsten 2017 lanserte RfD selvbetjeningsløsningen Min side, en digital og døgnåpen tjeneste med innlogging via ID-porten. Innbyggerne får her oversikt over renovasjonsordningen knyttet til sine eiendommer. På Min side kan man melde inn et problem, endre beholderstørrelse, søke om tilskudd eller fritak. Løsningen reduserer omfanget av manuelle oppgaver på RfDs kundesenter, samt bidrar til en mer effektiv og brukerorientert dialog med innbyggerne.

RfDs kundeservice besvarer innbyggernes mange spørsmål om renovasjon. I 2017 besvarte vi 20 055 telefonhenvendelser og 10 014 henvendelser på e-post. Mange henvendelser besvares også via Facebook, hvor 7132 personer følger RfD. Kundeservice fikk inn 1345 saker til behandling i 2017. Størstedelen av disse gjaldt søknader om fritak fra renovasjon. Kundeservice håndterte også 2559 henvendelser fra eiendomsめglere via tjenesten Infoland i 2017. Dette er en tjeneste RfD tilbyr mot betaling.

RfD har i flere år tilbudt varslingsom hentedager på app og SMS. Omtrent 15 000 innbyggere har lastet ned RfDs app Min Renovasjon, og 16 392 innbyggere får varslingsom hentedager på SMS. For innbyggere som ikke har muligheter for å motta oversikt over hentedager for

avfall elektronisk, tilbyr RfD en enkel henteoversikt på papir. Oversikten ble sendt per post til 963 personer ved siste utsendelse i 2017, noe som er en betydelig nedgang fra året før. Kildesorteringskalender på papir ble full-distribuert siste gang i desember 2013.

RfD har stort fokus på å gi barn og unge i alle aldre opplæring innen kildesortering, gjenvinning og i å ta vare på ressursene våre. Alle barnehager og skoler i Drammensregionen kan fritt benytte undervisningsmaterieil utarbeidet av LOOP Stiftelsen for kildesortering og gjenvinning, hvor RfD er med som samarbeidspartner. Materieillet er i henhold til undervisningsmålene i barnehage og skole. For undervisningsåret 2017-2018 får alle barneskolene (1.-4. trinn) en underholdende og lærerik forestilling om forbruk og avfall. I 2017 deltok 1255 elever fra 53 skoleklasser i undervisning på en av RfDs gjenvinningsstasjoner. RfD har også undervisning for introduksjonsklasser for flyktninger og innvandrere samt asylmottak. I 2017 samarbeidet RfD med Lier videregående skole gjennom Lektor2, som er et samarbeid mellom skole og arbeidslivet om undervisning i realfag. Elever på elektrolinja hadde prosjektoppgave om sin behandling av elektroavfall. RfD deltok i jurien for Ungt Entreprenørskap for ungdomsskole for klassen «Grønt og genialt». RfD er også samarbeidspartner i REdu, avfalls- og gjenvinningsbransjens kompetanseløft. Via REdu hadde RfD i 2017 et Summer Internship, en student som hadde en lærerik sommerjobb knyttet til sitt studie.

RfDs nye app – Min Renovasjon.

ØKONOMI

RenoNordens konkurs medførte i 2017 at selskapet for første gang har kjøpt renovasjonsbiler. De fleste av disse er nye biogassbiler overtatt fra RenoNordens konkursbo. I forbindelse med konkursen utarbeidet RfD oversikt over alle ansatte i RenoNorden og la forholdene til rette for en så smidig overgang til ny arbeidsgiver som mulig. Det ble sørget for nødvendig juridisk bistand og rettleiding for tidligere ansatte i RenoNorden. De fikk også hjelp av RfD til å søke lønn dekket via lønnsgarantifondet i NAV da den midlertidige innsamlingskontrakten med Norsk Gjenvinning Renovasjon AS ble satt i verk. De økonomiske konsekvensene av konkursen har ikke medført behov for justering av renovasjonsgebyrene, og driftsregnskapet for 2017 er innenfor budsjett og rammer for virksomheten.

RfD sender ut omtrent 130 000 fakturaer i året. I henhold til selskapsstrategien skal RfD tilby fremtidsrettet brukerkommunikasjon. Dette gjelder også for utsendelse av fakturaer. RfDs økonomisystem Agresso ble i 2017 oppgradert til ny plattform. En helt ny faktureringsløsning ble implementert og tatt i bruk. Denne har gitt mulighet for å kunne tilby abonnentene faktura på både

tradisjonelle og moderne plattformer, og er tilrettelagt for nye, fremtidige løsninger. Selskapet tilbyr nå faktura per avtalegiro og eFaktura i nettbank, faktura i Digipost, på Vipps og i EHF-format. Faktura på papir tilbys også, men stadig flere velger elektroniske alternativer.

Økonomimodellen er i stadig utvikling, med formål om effektivisering og økt kontroll. Antallet konti er redusert, avfallsmengder registreres inn og det er integrerte moduler for anlegg (investeringer) og planlegging (budsjettering og prognoser). En egen anleggsmodul ivaretar behovet for sikkerhet, oversikt og kontroll. Dette er særlig viktig i perioder med store investeringer, som var tilfelle ved kjøp av renovasjonsbilene fra RenoNordens konkursbo i 2017.

Det utarbeides prognoser basert på tall fra de budsjettansvarlige. Dette brukes i selskapets rapportering og økonomioppfølging. I løpet av 2017 ble det utarbeidet fire prognoser, som i ettertid har vist seg å være i godt samsvar med årsregnskapet.

Nye biogassbiler ble overtatt fra RenoNorden i forbindelse med konkursen.

ÅRSBERETNING OG REGNSKAP

for driftsåret 2017

Renovasjonsselskapet for
Drammensregionen IKS

Årsregnskap

- Resultatregnskap
- Balanse
- Noter
- Kontantstrømoppstilling

Revisjonsberetning

Styrets årsberetning for 2017

1. STYRETS SAMMENSETNING

Styret har i 2017 bestått av:

George Fulford,
styrets leder

André Tangerud,
nestleder

Kari Solberg Økland,
styremedlem

Per Håvard Kleven,
styremedlem

Anne Kristine Teigen,
styremedlem

Gry Nessjøen,
ansattes observatør

Det er avholdt 10 styremøter og ett strategiseminar i 2017.

2. OPPSUMMERING OG KORT OM VIRKSOMHETEN

Renovasjonsselskapet for Drammensregionen IKS (RfD) har ansvar for innsamling og behandling av husholdningsavfall fra innbyggerne i ni kommuner. Dette er en lovpålagt kommunal oppgave som selskapet utfører etter delegasjonsvedtak fra eierkommunene.

RfDs største leverandør, RenoNorden AS, ble slått konkurs 19. september 2017 grunnet flere store tapskontrakter i Norge. RfD hadde god beredskap for en slik situasjon og arbeidet ble overtatt av ny leverandør 20. september uten avbrudd i tjenesten. Arbeidet før og etter konkursen har vært krevende, men innbyggerne har ikke blitt skadelidende.

Det har i 2017 vært utlyst flere store anbudskontrakter innenfor innsamling og avsetning av avfall. Ved alle nye kontrakter har det vært stor fokus på miljø og samfunnsansvar.

Regnskapet for 2017 viser et økonomisk resultat som er bedre enn budsjett. Dette gir en lavere belastning på selvkostfondet enn planlagt. Med bakgrunn i tidligere overskudd og økende selvkostfond ble renovasjonsgebyret for 2017 satt lavere enn kostnaden til renovasjonstjenesten. Det ble budsjettert med et underskudd. Dette er i henhold til retningslinjer for selvkost og skal bidra til å redusere selvkostfondet.

Selskapet holder til i kontorlokaler på Grønland 1 i Drammen.

3. REPRESENTANTSKAP

Representantskapet består av politisk valgte representanter fra hver av de ni eierkommunene. Ordfører i Nedre Eiker, Bent Inge Bye, er leder av representantskapet for inneværende periode. Det har vært avholdt to ordinære møter i representantskapet i 2017, samt et ekstraordinært møte i forbindelse med situasjonen i RenoNorden.

4. EIERFORHOLD, SELSKAPSFORM OG FORMÅL

Renovasjonsselskapet for Drammensregionen IKS (RfD) er organisert som et interkommunalt selskap. Selskapet eies av kommunene Drammen, Hurum, Lier, Modum, Nedre Eiker, Røyken, Sande, Svelvik, og Øvre Eiker. Selskapets forretningskontor er i Drammen.

Selskapet skal oppfylle kommunenes forpliktelser knyttet til husholdningsavfall etter Forurensningsloven, renovasjonsforskriften, gjeldende selskapsavtale og eierstrategi.

Eierstrategien ble revidert i 2016 og er lagt til grunn for styrets arbeid i 2017, herunder også arbeidet med ny selskapsstrategi. Eierstrategien gir blant annet viktige presiseringer vedrørende etikk og miljø, samt at renovasjonstjenesten skal baseres på et felles selvkostregnskap for alle ni kommuner. Dette blir gjennomført fra og med 2018.

Eierkommunenes hovedformål med sitt eierskap i RfD er å sikre bolig- og fritidseiendommene, skoler og barnehager og, hvis ønskelig, andre offentlige formålsbygg for alle eierkommunene:

- Et fremtidsrettet og bærekraftig tjenestetilbud, som vektlegger eierkommunenes ambisjoner om reduserte utslipp av klimagasser, og som er tilrettelagt for kildesortering og gjenvinning av ressursene i avfallet.
- Et brukervennlig, fleksibelt og likeverdig tjenestetilbud for alle innbyggere, som på en positiv måte stimulerer til bærekraftige holdninger og adferd. Et vesentlig ledd i tjenestetilbudet er aktiv og målrettet informasjon.
- Et kostnadseffektivt tjenestetilbud, basert på samarbeid og stordrift, til konkurransedyktige priser.

Styret har i 2017 gjennomgått selskapsstrategien med utgangspunkt i nasjonale og lokale avfallsstrategier samt forventninger fra eierne, slik det er nedfelt i gjeldende eierstrategi og selskapsavtale. Hovedpunktene ble gjennomgått på representantskapsmøte 2-17. En revidert selskapsstrategi legges frem til behandling på representantskapsmøte 1-18.

For driftsåret 2017 har styret lagt til grunn selskapsstrategien for 2014-17, som ble vedtatt av representantskapet i 2013. Styret legger stor vekt på å balansere målstyringen mellom de ulike forventningene til selskapet, og søker å optimalisere forholdet mellom miljø, tjenestetilbud og kostnader. Dette er vektlagt i selskapets forretningside:

RfD skal tilby miljøvennlig, brukervennlig og kostnadseffektiv renovasjon for innbyggerne og kommunene i Drammensregionen.

Selskapet har fastlagt strategiske mål basert på de tre begrepene i forretningsideen:

- RfD skal tilby en miljøvennlig renovasjonstjeneste
- RfD skal tilby en brukervennlig renovasjonstjeneste
- RfD skal tilby en kostnadseffektiv renovasjonstjeneste

Styret rapporterer oppnåelse av disse målene hvert år til selskapets eiere.

Renovasjonsforskriften, som regulerer innbyggernes plikter og rettigheter i forhold til renovasjonsordningen, har blitt revidert og samordnet i 2017. Formålet med revideringen var at alle kommuner skal få likelydende renovasjonsforskrift, og oppdatere denne til dagens tjenestetilbud og regelverk. Renovasjonsforskriften ble fremlagt til politisk behandling 2017 og vedtatt i alle ni eierkommuner.

5. SELSKAPETS VIRKSOMHET

Renovasjonstjenesten omfatter innsamling, transport og behandling av husholdningsavfall fra 85 000 husstander og 5 000 hytter, samt driftsansvar for syv gjenvinningsstasjoner.

RfD har en begrenset virksomhet med innsamling og behandling av næringsavfall. Avfall fra skoler og barnehager er i henhold til gjeldende forskrift definert som næring.

Selskapet forestår ikke selv produksjon av renovasjonstjenestene, men det benyttes underleverandører etter forutgående anbudskonkurranser, slik at det i sum bygges opp et godt renovasjonstilbud til husstandene.

6. REDEGJØRELSE FOR FORTSATT DRIFT

Forutsetningen for fortsatt drift er til stede og årsregnskapet for 2017 er satt opp under denne forutsetning.

Omfanget av næringskunder er lavt, og representerer etter styrets vurdering en ubetydelig økonomisk risiko. Regnskapsførsel knyttet opp til næringskunder holdes adskilt fra selvkostregnskapet for husholdningsavfall.

7. ARBEIDSMILJØ OG LIKESTILLING

Selskapet hadde ved årets utgang 22 ansatte, 15 kvinner og 7 menn.

Det arbeides løpende med arbeidsmiljø og sykdomsforebyggende tiltak. Det er inngått avtale med St. Joseph Bedriftshelsetjeneste for å få bistand til dette arbeidet. RfD er en IA bedrift. Det har ikke inntrådt skader eller ulykker i 2017.

Selskapet tilstreber likestilling mellom kjønnene, og det praktiseres lik lønn for likt arbeid hensyntatt alder og erfaring. Av styrets fem medlemmer er det tre menn og to kvinner. Ansattes observatør i styret er kvinne. Av ledergruppens fire medlemmer er det to kvinner og to menn. Det er ikke iverksatt særskilte tiltak i forbindelse med likestilling, da dette ivaretas av den daglige driften.

I rekruttering og annen personalforvaltning ivaretar selskapet forutsetningene i likestillingsloven og diskrimineringsloven.

Arbeidsmiljø og samarbeidsforhold i bedriften er godt. Totalt sykefravær utgjør 3,75 prosent, som er en nedgang fra 4,33% prosent. 2,07 prosent er korttidsfravær, mens 1,68 prosent er langtidsfravær. Langtidsfraværet er ikke relatert til forhold på arbeidsplassen.

Gjennomsnittsalderen blant ansatte er 47 år og gjennomsnittsansienntet i selskapet er 9 år.

8. MILJØRAPPORTERING

Den daglige virksomheten skjer ved ordinær kontordrift. Kontordriften forurensar ikke det ytre miljøet. RfD er Miljøfyrtårnsertifisert som kontorbedrift.

Det benyttes underleverandører for å levere en samlet renovasjonstjeneste, og det er et betydelig transportinnslag i dette arbeidet. Ved anbudskonkurranser stilles krav til gode og rasjonelle transportløsninger hvor fornybart drivstoff, redusert støy og minimale utslipp tillegges betydelig vekt. Ved innsamlingskontrakten som ble utlyst i 2016 ble det stilt krav til bruk av fornybar energi på renovasjonsbilene.

Sluttbehandling av innsamlet avfall skjer etter anbudskonkurranser. I anbudene stilles det krav til gode og miljøvennlige løsninger, og optimal ressursutnyttelse.

RfD har utarbeidet en egen miljørapport med klimaregnskap for 2017. Her omregnes både positiv og negativ påvirkning på miljøet til CO₂-ekvivalenter. Selskapets virksomhet bidrar positivt til reduserte utslipp gjennom utnyttelse av ressursene i avfallet. Modellen som er lagt til grunn for miljøregnskapet gir også beslutningsstøtte for vurdering av endringer i tjenesten sett ut fra et miljø- og klimaperspektiv.

Styret prioriterer aktivt å realisere de miljømål som eiere og samfunn setter for selskapets virksomhet. Dette skjer blant annet ved å videreutvikle kildesorteringsordningen som tilbys innbyggerne.

9. SAMFUNNSANSVAR

Selskapet søker å opptre samfunnsansvarlig innenfor områder som arbeidsgiverpolitikk, etikk, anskaffelser og deltakelse i kunnskapsutvikling og forsknings- og utviklingstiltak samt arbeidstakerrettigheter og antikorrupsjon.

Selskapet legger vekt på å bruke leverandører som fremmer høy etisk bevissthet. Inngåtte kontrakter følges tett for å forebygge sosial dumping hos våre leverandører. Alle beslutninger skal fattes på grunnlag av best mulig ressursbruk.

Selskapet vil aktivt søke å forebygge korrupsjon og misligheter. Ledere skal gå foran og varsle om kritikkverdige forhold. Selskapet har vedtatt etiske retningslinjer som er gjeldende for alle ansatte og tillitsvalgte.

RfD stiller relevante krav til arbeidsmiljø og arbeidsvilkår hos bedrifter som utfører oppdrag på vegne av selskapet. Ved innsamlingskontrakten som er selskapets største kontrakt, ble det blant annet stilt krav til relevant tarifflønn samt konkrete bestemmelser om HMS, arbeidstid og fortrinnsrett.

10. KUNDEFOKUS OG BRUKERVENNLIGHET

Selskapet legger stor vekt på at tjenestetilbudet skal være brukervennlig, slik at det skal være enklest mulig for innbyggerne å kildesortere og ta miljøvennlige valg.

Tjenestetilbudet i Drammensregionen fungerer generelt godt, og de fleste innbyggerne er flinke til å sortere avfallet sitt. Selskapet anser allikevel at det fortsatt ligger et potensial for bedre sortering i husholdningene, og driver løpende med kampanjer og holdningsskapende arbeid.

De nye gjenvinningsstasjonene har blitt svært godt mottatt, og har fått økt besøk. Byggeprosjektene har vært krevende og har krevd mye ressurser, men har også ført til at innbyggerne i større grad benytter tilbudet i sin egen kommune. Det planlegges nye gjenvinningsstasjoner i Nedre Eiker og Drammen med samme brukervennlighet.

I tråd med samfunnsutviklingen og myndighetenes politikk legger selskapet opp til økende bruk av elektronisk kommunikasjon med kundene. Det er blant annet utviklet app og SMS-baserte løsninger for hentedager, som erstatter behovet for kildesorteringsskalender på papir. En enkel oversikt på papir tilbys til innbyggere som ikke er brukere av elektroniske løsninger. Det ble i 2017 innført en innloggingsfunksjon med «min side» der innbyggerne selv kan gjøre i endringer, søke fritak eller melde avvik.

I kundedialogen blir det lagt stor vekt på å få frem budskapet om hva avfallet blir til, og hvilken miljøgevinst gjenvinning har.

11. REDEGJØRELSE FOR ÅRSREGNSKAPET OG FINANSIELL RISIKO

Regnskapet for 2017 viser et resultat som er noe bedre enn budsjettert. Dette er i samsvar med de prognoser styret har forholdt seg til gjennom året.

Underskudd på selvkostregnskapet utgjør kr 3 928 172, mens det budsjetterte underskuddet var

kr 12 903 923. Dette beløpet belastes selvkostfondet, som utregnes separat for hver enkelt kommune.

Det positive resultatavviket skyldes at inntektene har vært høyere enn budsjettet, samt at varekostnader og finanskostnader har vært lavere enn budsjettet. Avfallsmengdene har i 2017 vært omtrent på samme nivå som i 2016, mens prisene på avsetning har vært høyere.

Konkursen i RenoNorden har ikke ført til økonomiske avvik ut over budsjett, dels på grunn av bankgarantier, og dels på grunn av det fremforhandlede oppgjør med konkursboet. Hasteanskaffelse og ny avtale er gjennomført innenfor de budsjetterte kostnadsrammer.

Sum driftsinntekter utgjør kr 257 805 548 som fordeler seg slik:

- salgsinntekt	kr 229 478 839
- annen driftsinntekt	kr 28 326 709

Salgsinntektene er gebyrer som innbetales av den enkelte abonnent i de ni eierkommunene. Gebyrene ble satt ned i 2013 for å redusere opparbeidede selvkostfond, og tilbakeføre midlene til abonnentene. I perioden 2013-2016 har det vært små endringer i gebyrene. I 2017 økte gebyrene i gjennomsnitt med 5 %, men kostnaden til renovasjon dekkes fortsatt ikke fullt ut av renovasjonsgebyret. Dette skyldes at tidligere opparbeidede selvkostfond benyttes til delvis finansiering av tjenesten.

Annen driftsinntekt utgjør hovedsakelig salg av papp og papir, plast, glass og metall. Disse prisene følger internasjonale markedspriser, som for 2017 har vært økende. I tillegg har selskapet for perioden 20. september og ut året leid ut renovasjonsbiler som ble kjøpt i forbindelse med konkursen i RenoNorden.

Det samlede selvkostfondet for husholdninger utgjør kr 38 460 444. Selskapet er i en fase hvor selvkostfondet gradvis reduseres gjennom planlagte underskudd. Ved overgang til felles renovasjonsgebyr i 2018 planlegges å foreta en utbetaling direkte til abonnentene, som utjevner forskjeller mellom kommunene. Etter dette vil renovasjonsgebyrene måtte fastsettes ut fra de reelle kostnadene til utførelse av renovasjonstjenesten.

Selskapet har et eget selvkostfond for farlig avfall fra næring, med et samlet resultat på kr -141 298.

RfD har overtatt et økonomisk ansvar fra kommunene til etterdrift av deponier hvor det tidligere har vært deponert husholdningsavfall. Selskapet gjennomfører beregninger basert på inngåtte kontrakter og oppdaterte tall fra kommunene. Siden dette er fremtidige kostnader hvor forpliktelsen allerede er påløpt, er styrets vurdering at det er riktig å avsette for forpliktelsene i regnskapet. Avsetning til etterdrift deponier viser for 2017 en fremtidig forpliktelse på kr 15 005 758.

Det gjøres en løpende utgiftsføring og balanseføring av pensjonsforpliktelser. Etter styrets vurdering gir dette godt samsvar mellom regnskapet og selskapets reelle forpliktelser. Endringer i pensjonsforutsetninger gjør at forpliktelsen er økt med kr 925 205 i 2017, noe som gir tilsvarende økte kostnader. Avsetning for pensjonsforpliktelser viser for 2017 en fremtidig pensjonsforpliktelse på kr 9 932 309.

Årets resultat fra næringsabonnenter, justert for selvkostrenter og kalkulatoriske renter utgjør kr 5 480 703 etter skatt. Styret foreslår at det utdeles kr 12 000 000 i utbytte til eierne. Utbyttet finansieres av årets resultat fra næring med kr 5.480 703 og resterende del kr 6 519 297 fra tidligere års overskudd fra næring.

Styret vurderer at selskapets økonomiske og finansielle stilling er tilfredsstillende, og mener at årsregnskapet gir et rettviseende bilde av selskapets eiendeler og gjeld, finansielle stilling og resultat.

Styret mener at den forretningsmessige og finansielle risiko for selskapets virksomhet er lav.

Etter styrets oppfatning gir det fremlagte resultatregnskap og balanse med tilhørende noter fyllestgjørende informasjon om driften og stillingen ved årsskiftet.

Det er ikke inntrådt forhold etter årsskiftet som har betydning for bedømmelsen av årsregnskapet for 2017.

12. FREMTIDSUTSIKTER

En helhetlig utredning av fremtidig innsamlings-, sorterings- og mottakssystem for avfall ble vedtatt av representantskapet 4.12.2012. Det ble besluttet modernisering og kapasitetsøkning på mottaksanleggene samt endringer i innsamlingssystemer og kommunikasjonstiltak. Disse tiltakene er selskapet godt i gang med gjennomføringen av, og de vil være førende for virksomheten i flere år fremover.

De viktigste tiltakene fra «Fremtidens kildesortering i Drammensregionen» er:

1. Bygge tre nye gjenvinningsstasjoner og ruste opp de fire øvrige.
2. Bygge to omlastingsstasjoner, gjerne adskilt fra gjenvinningsstasjonene.
3. Innføre henteordning for glass- og metallemballasje.
4. La innsamling av klær og sko håndteres av andre aktører, men fortsatt ta det imot på gjenvinningsstasjonene.
5. Legge ned returpunktene og erstatte dem med nye løsninger.
6. Prioritere bruk av nedgravde løsninger i større grad.
7. Bidra til bedre lokal utnyttelse av ressurser.
8. Satse på fremtidsrettet brukerkommunikasjon.

To av gjenvinningsstasjonene som beskrives i punkt 1 er bygget, henholdsvis i Røyken og Lier. Kostnadene til bygging av gjenvinningsstasjoner ble høyere enn budsjettet. Ved fremtidige prosjekter vil styret iverksette relevante tiltak for å sikre at prosjekter blir gjennomført innenfor vedtatte investeringsrammer. Det planlegges tilsvarende bygg i Mjøndalen og Drammen, samt å ruste opp de mindre gjenvinningsstasjonene. En ny omlastingsstasjon, som beskrevet i punkt 2, planlegges å stå ferdig i 2019. Endringer i innsamlingsordningen som beskrives i punkt 3, 4 og 5 er allerede gjennomført. Punkt 6, 7 og 8 er gjennomført, men vil også fortsette også i kommende år.

Styret vil i kommende år bruke tid og ressurser til gjennomføring av tiltakene, med sikte på å oppnå en enda mer miljøvennlig, brukervennlig og kostnadseffektiv renovasjonsordning. Alle endringer vil foregå i samråd med kommunene, og det legges vekt på en god prosess med særlig vekt på kommunikasjonstiltak.

Fra Miljødirektoratet er det kommet presiseringer om at alle kommuner er pålagt å tilby hytte-renovasjon. RfD er godt i gang med dette, og det arbeides med å utvide dagens tilbudet med hytte-renovasjon som tilsvarer renovasjonsløsningen for private husholdninger. Dette vil også gjelde i de kommuner som ikke har dette i dag.

Gjennom norsk og Europeisk avfallspolitikk er det lagt viktige ambisjoner for økt andel ombruk og materialgjenvinning. RfD ønsker å sette seg i førersetet i denne prosessen og være en viktig bidragsyter til at disse målene oppnås.

Markedet for innsamling av avfall har en periode vært preget av sterk konkurranse og unormalt lave priser. Det vil i 2018 bli gjennomført anbudskonkurranse på innsamling av avfall, der styret forventer at prisene stabiliseres på et noe høyere prisnivå.

Konkursen hos to store aktører i renovasjonsbransjen det siste året har utløst en diskusjon om hvorvidt konkurranseutsetting eller egenregi er mest hensiktsmessig. Styret i RfD vurderer at konkurranseutsetting stimulerer til effektivitet, men dette forutsetter et velfungerende marked. Styret vil løpende foreta vurderinger rundt dette spørsmålet.

13. EIERSTYRING OG SELSKAPSLLEDELSE

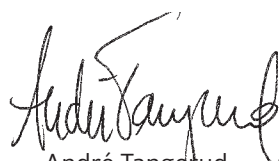
RfD forvalter og drifter en lovpålagt ordning på vegne av eierkommunene, som igjen er knyttet til nasjonale og internasjonale bestemmelser. Dette er rammebetingelser som vil legge viktige føringer når selskapsavtale og selskapsstrategi skal behandles i 2018.

Styret mener at selskapet har en tilfredsstillende organisasjon og ledelse sett opp mot selskapets nåværende drift. Nye tiltak og endrede arbeidsoppgaver gjør imidlertid at det i årene fremover vil være behov for kompetanseutvikling og gjennomføringskapasitet. Styret vil derfor løpende vurdere selskapets organisasjon opp mot de oppgaver selskapet skal løse, slik det er beskrevet i selskapsstrategien.

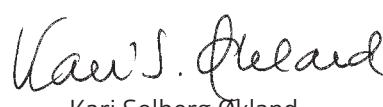
Drammen, 6 mars 2018

George Fulford
Styreleder

André Tangerud
Nestleder

Kari Solberg Økland
Styremedlem

Per Håvard Kleven
Styremedlem

Anne Kristine Teigen
Styremedlem

Johan Remmen
Daglig leder

Resultatregnskap

Driftsinntekter	Note	Regnskap 2017	Budsjett 2017	Regnskap 2016
Salgsinntekt	13	229 478 839	225 948 434	214 782 354
Annen driftsinntekt	13	28 326 709	22 169 094	21 647 508
Sum driftsinntekter		257 805 548	248 117 527	236 429 862
Driftskostnader				
Varekostnad		213 396 312	215 901 260	206 877 318
Lønnskostnad	7, 8	20 791 653	20 481 001	19 263 973
Avskrivning	1, 2	12 633 155	10 732 154	9 071 071
Annen driftskostnad	2, 8	7 601 375	7 964 000	6 799 944
Sum driftskostnader		254 422 495	255 078 415	242 012 306
Driftsresultat		3 383 053	-6 960 888	-5 582 444
Finansinntekter og finanskostnader				
Annen finansinntekt		2 263 807	2 305 000	1 825 517
Annen finanskostnad		2 889 986	4 704 717	2 352 112
Netto finansposter		-626 179	-2 399 717	-526 595
Ordinært resultat før skattekostnad		2 756 874	-9 360 605	-6 109 039
Skattekostnad på ordinært resultat	6	1 204 343	900 000	1 046 187
Årsresultat før fremføring gebyrinntekter		1 552 531	-10 260 605	-7 155 226
Til fremføring mot gebyrinntekter senere år	4	-3 928 172	-12 903 925	-11 973 818
Årsresultat		5 480 703	2 643 320	4 818 592
Overføringer				
Utbytte	10	12 000 000	0	0
Overføringer annen egenkapital	10	-6 519 297	2 643 320	4 818 592
Sum overføringer		5 480 703	2 643 320	4 818 592

Balanse pr. 31. desember

	Note	2017	2016
Anleggsmidler			
<i>Immaterielle eiendeler</i>			
Utviklingskostnader	1	1 706 656	0
Utsatt skattefordel	6	0	141 745
Sum immaterielle eiendeler		1 706 656	141 745
<i>Varige driftsmidler</i>			
Gjenvinningsstasjoner	2	135 242 174	142 553 899
Avfallsbeholdere	2	13 186 552	14 368 438
Transportmidler	2	62 735 182	0
Driftsløsøre, inventar, kontormaskiner ol.	2	2 304 219	3 074 611
Sum varige driftsmidler		213 468 127	159 996 948
Sum anleggsmidler		215 174 783	160 138 693
Omløpsmidler			
<i>Fordringer</i>			
Kundefordringer		12 013 644	11 311 267
Andre fordringer	11	10 998 646	9 515 204
Til fremføring mot gebyrinntekter senere år	4	141 298	551 005
Sum fordringer		23 153 588	21 377 476
Bankinnskudd, kontanter og lignende	3	77 972 473	125 415 801
Sum omløpsmidler		101 126 061	146 793 277
Sum eiendeler		316 300 844	306 931 970

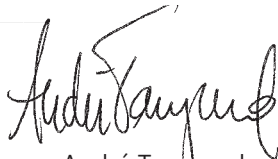
Balanse pr. 31. desember

	Note	2017	2016
Egenkapital			
<i>Innskutt egenkapital</i>			
Innskutt egenkapital	9, 10	1 000 000	1 000 000
Sum innskutt egenkapital		1 000 000	1 000 000
<i>Opptjent egenkapital</i>			
Annen egenkapital	10	13 472 614	19 991 910
Sum opptjent egenkapital		13 472 614	19 991 910
Sum egenkapital		14 472 614	20 991 910
Gjeld			
<i>Avsetninger for forpliktelser</i>			
Pensjonsforpliktelser	5	9 932 309	9 007 103
Utsatt skatt	6	39 266	0
Andre avsetninger for forpliktelser	11, 12	15 005 758	15 691 077
Sum avsetning for forpliktelser		24 977 333	24 698 180
<i>Annen langsiktig gjeld</i>			
Gjeld til kredittinstitusjoner	2, 11	173 333 320	186 666 660
Sum annen langsiktig gjeld		173 333 320	186 666 660
<i>Kortsiktig gjeld</i>			
Leverandørgjeld		34 597 057	22 975 892
Betalbar skatt	6	1 023 332	1 014 446
Skyldige offentlige avgifter		1 760 747	1 636 722
Annen kortsiktig gjeld		27 675 997	6 149 837
Til fremføring mot gebyrinntekter senere år	4	38 460 444	42 798 323
Sum kortsiktig gjeld		103 517 577	74 575 220
Sum gjeld		301 828 230	285 940 060
Sum egenkapital og gjeld		316 300 844	306 931 970

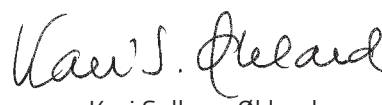
31. desember 2017
Drammen, 6. mars 2018

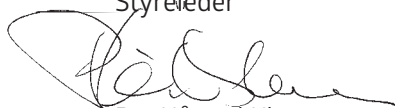
George Fulford
Styreleder

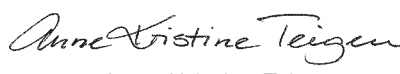
André Tangerud
Nestleder

Kari Solberg Økland
Styremedlem

Per Håvard Kleven
Styremedlem

Anne Kristine Teigen
Styremedlem

Johan Remmen
Daglig leder

Noter

REGNSKAPSPRINSIPPER

Årsregnskapet er satt opp i samsvar med regnskapsloven og god regnskapsskikk. De benyttede prinsipper er i samsvar med tidligere år.

DRIFTSINNTEKTER

Inntektsføring ved salg av varer skjer på leveringstidspunktet. Gebyrer inntektsføres etter hvert som tjenesten utføres.

OMLØPSMIDLER/KORTSIKTIG GJELD

Omløpsmidler og kortsiktig gjeld omfatter poster som forfaller til betaling innen ett år etter balansedagen, samt poster som knytter seg til varekretsløpet. Øvrige poster er klassifisert som anleggsmiddel/langsiktig gjeld. Omløpsmidler vurderes til laveste av anskaffelseskost og virkelig verdi. Kortsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på etableringstidspunktet.

ANLEGGSMIDLER/LANGSIKTIG GJELD

Anleggsmidler omfatter eiendeler bestemt til varig eie og bruk. Anleggsmidler vurderes til anskaffelseskost. Varige driftsmidler balanseføres og avskrives over driftsmidlenes økonomiske levetid. Varige driftsmidler nedskrives til virkelig verdi ved verdifall som forventes å ikke være forbigående. Nedskrivningen reverseres når grunnlaget for nedskrivningen ikke lenger er til stede. Langsiktig gjeld balanseføres til nominelt beløp på etableringstidspunktet.

IMMATERIELLE EIENDELER

Utgifter til forskning, utvikling og andre immaterielle eiendeler balanseføres i den utstrekning kriteriene for balanseføring er oppfylt. Det betyr at slike utgifter balanseføres når, og fra det tidspunkt, det anses som sannsynlig at de fremtidige økonomiske fordelene knyttet til eiendelene vil tilflyte selskapet, og anskaffelseskost kan måles på en pålitelig måte. Balanseførte immaterielle eiendeler avskrives over forventet økonomisk levetid.

FORDRINGER

Kundefordringer og andre fordringer oppføres til pålydende etter fradrag for avsetning til forventet tap. Avsetning til tap gjøres på grunnlag av individuelle vurderinger av de enkelte fordringene. I tillegg gjøres det for øvrige kundefordringer en uspesifisert avsetning for å dekke antatt tap. Selskapets kundefordringer på husholdningsabonnenter er sikret ved legalpant og det er således ikke satt av til tap på disse fordringene.

FREMFØRING AV OVER- OG UNDERSKUDD

Virksomheten er regulert av Forurensningsloven. I henhold til Forurensningslovens § 34 skal kostnadene dekkes fullt ut gjennom gebyrinntektene. I henhold til retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester utgitt av Kommunal- og Regionaldepartementet, kan over- eller underskudd fremføres innenfor et 3- til 5-årsperspektiv for å utjevne svingninger i inntekter og kostnader. Det utarbeides særskilte selvkostregnskaper pr. kommune. I balansen er akkumulert over- og underskudd henholdsvis klassifisert som kortsiktig gjeld og kortsiktige fordringer.

PENSJONER

En ytelsesplan er en pensjonsordning som ikke er en innskuddsplan. Ved regnskapsføring av pensjon som er ytelsesplan, kostnadsføres forpliktelsen over opptjeningstiden i henhold til planens opptjeningsformel. Allokeringemetode tilsvarer planens opptjeningsformel med mindre det vesentlige av opptjeningen skjer mot slutten av opptjeningsperioden. Lineær opptjening legges da til grunn. For pensjonsordninger etter lov om foretakspensjon anvendes således lineær opptjening.

Estimatavvik og virkningen av endrede forutsetninger har tidligere blitt amortisert over forventet gjenværende opptjeningsstid i den grad de overstiger 10 % av den største av pensjonsforpliktelsen og pensjonsmidlene (korridor). Prinsippet ble endret i 2014 slik at hele amortiseringen av akkumulert tap er kostnadsført. Virkningen av planendringer med tilbakevirkende kraft som ikke er betinget av fremtidig ansettelse, innregnes i resultatregnskapet umiddelbart. Planendringer med tilbakevirkende kraft som er betinget av fremtidig ansettelse, fordeles lineært over tiden frem til ytelsen ikke lenger er betinget av fremtidig ansettelse.

Netto pensjonsforpliktelse er differansen mellom nåverdien av pensjonsforpliktelsene og verdien av pensjonsmidler som er avsatt for betaling av ytelsene. Pensjonsmidlene vurderes til virkelig verdi. Måling av pensjonsforpliktelse og pensjonsmidler gjennomføres på balansedagen. Arbeidsgiveravgift er inkludert i tallene, og er beregnet av netto faktisk underfinansiering.

SKATT

Skattekostnaden i resultatregnskapet omfatter både periodens betalbare skatt og endring i utsatt skatt. Utsatt skatt beregnes med 23 % på grunnlag av de midlertidige forskjeller som eksisterer mellom regnskapsmessige og skattemessige verdier, samt ligningsmessig underskudd til fremføring ved utgangen av regnskapsåret, vedrørende næringsdelen av virksomheten. Skatteøkende og skattereduserende midlertidige forskjeller som reverserer eller kan reversere i samme periode, er utlignet og nettoført.

KONTANTSTRØMOPPSTILLING

Kontantstrømoppstillingen er utarbeidet etter den indirekte metode. Kontanter og kontant-ekvivalenter omfatter kontanter, bankinnskudd og andre kortsiktige, likvide plasseringer.

NOTE 1 IMMATERIELLE EIENDELER

	Konseptutviklings- kostnader	Sum
Anskaffelseskost pr. 01.01	0	0
Omklassifisering	2 133 320	2 133 320
Anskaffelseskost pr. 31.12	2 133 320	2 133 320
Akk. avskrivninger pr. 31.12	-426 664	-426 664
Bokført verdi pr. 31.12	1 706 656	1 706 656
Årets avskrivninger	426 664	426 664
Økonomisk levetid	5 år	
Avskrivningsplan	Lineær	

NOTE 2 ANLEGGSMIDLER - FINANSIERING

	Gjenvinnings- stasjoner	Avfalls- beholdere mm.	Transport- midler	Driftsløsøre, inventar, kontormarskiner ol.	Sum
Anskaffelseskost pr. 01.01	151 812 057	92 630 138	0	5 895 519	250 337 714
Tilgang	1 554 155	1 176 030	65 008 463	144 315	67 882 963
Avgang	0	0	347 041	0	347 041
Omklassifisering	-2 133 320		703 384	-703 384	-2 133 320
Anskaffelseskost pr. 31.12	151 232 892	93 806 168	65 364 806	5 336 450	315 740 316
Akk. avskrivninger pr. 31.12	-15 990 718	-80 619 616	-2 629 624	-3 032 231	-102 272 189
Bokført verdi pr. 31.12	135 242 174	13 186 552	62 735 182	2 304 219	213 468 127
Årets avskrivninger	6 732 560	2 357 916	2 461 100	654 915	12 206 491
Budsjetterte investeringer	16 300 000	4 610 000	400 000	200 000	21 510 000
Økonomisk levetid	16-30 år	8-10 år	5-8 år	3-5 år	
Avskrivningsplan	Lineær	Lineær	Lineær	Lineær	

Finansiering	2017
Investeringer i varige driftsmidler	67 882 963
Finansiert ved langsiktig gjeld	0
Egenkapitalfinansiert	67 882 963

NOTE 3 BETALINGSMIDLER

Bundne innskudd	2017	2016
Skattetrekksmidler	853 517	779 444

Selskapet har pr. 31.12.2017 en trekklimit på kassekreditten på 25 millioner kroner.

NOTE 4 TIL FREMFØRING MOT SENERE ÅRS GEBYRINNTEKTER

Kommune / avdeling	Akkumulert under-/ overskudd pr. 01.01.17	Årets resultat	Akkumulert under-/ overskudd pr. 31.12.17
Drammen	11 026 587	-27 745	10 998 842
Hurum	2 153 617	-739 741	1 413 877
Lier	6 068 659	-141 045	5 927 614
Modum	1 104 113	1 362 778	2 466 891
Nedre Eiker	6 880 516	-636 712	6 243 803
Røyken	3 378 475	-2 129 265	1 249 210
Sande	2 138 459	-869 916	1 268 543
Svelvik	2 804 318	-669 209	2 135 110
Øvre Eiker	7 243 579	-487 025	6 756 554
Farlig avfall næring	-551 004	409 706	-141 298
Sum	42 247 319	-3 928 172	38 319 146

Hvorav:

Sum akk. underskudd til fremføring (-)	-551 004	409 706	-141 298
Sum akk. overskudd til fremføring (+)	42 798 323	-4 337 878	38 460 444

NOTE 5 PENSJONER

Selskapet er pliktig til å ha tjenestepensjonsordning etter lov om obligatorisk tjenestepensjon. Selskapets pensjonsordninger tilfredsstiller kravene i denne lov.

Foretaket har en kollektiv pensjonsordning for sine ansatte i Drammen Kommunale Pensjonskasse. Tjenestepensjonsordningen gir ved full opptjening en alderspensjon som sammen med folketrygdens ytelser utgjør en samlet pensjon på 66 % av pensjonsgrunnlaget. Fremtidige premier / pensjonsforpliktelser vil påvirkes av risikomessige over- og underskudd på nåværende og tidligere ansatte både i foretaket, Drammen kommune og andre foretaksansatte som inngår i ordningen (multiemployer plan). Premien vil også være påvirket av avkastning, lønnsvekst og utvikling i folketrygdens grunnbeløp.

Pensjonskostnad	2017	2016
Nåverdi av årets pensjonsopptjening	2 377 182	2 036 997
Rentekostnad av pensjonsforpliktelsen	602 035	559 153
Amortisering av akkumulert tap/gevinst	444 621	78 109
Avkastning på pensjonsmidlene	-654 127	-547 641
Arbeidsgiveravgift	390 529	299 853
Netto pensjonskostnad	3 160 240	2 426 471

Pensjonsforpliktelse	2017	2016
Beregnete pensjonsforpliktelser	29 094 144	25 259 770
Pensjonsmidler (til markedsverdi)	-20 389 227	-17 365 727
Arbeidsgiveravgift	1 227 393	1 113 060
Netto pensjonsforpliktelse	9 932 309	9 007 103

Økonomiske forutsetninger	2017	2016
Diskonteringsrente	2,20 %	2,40 %
Forventet lønnsregulering	2,75 %	2,75 %
Forventet pensjonsreguleringer	1,50 %	1,50 %
Forventet G-regulering	2,25 %	2,25 %
Forventet avkastning på pensjonsmidler	4,10 %	3,60 %

Avtalefestet pensjon, AFP 62-64 år, er en tariffavtalt arbeidsgiverpensjon som beregnes og utbetales av Drammen Kommunale Pensjonskasse, men finansieres i sin helhet av Renovasjonsselskapet for Drammensregionen IKS.

Forpliktelse for AFP 62-64 år er avsatt med kr 0 pr. 31.12.2017.

NOTE 6 SKATT

	2017	2016
Skattegrunnlaget		
Ordinært resultat før skattekostnad	2 756 874	-6 109 039
Til fremføring mot gebyrinntekter senere år	3 928 172	11 973 818
Selvkostrenter	796 663	810 214
Kapitalavkastningsrenter	-2 901 201	-2 008 554
Resultat farlig avfall (næring)	409 706	-535 314
Ordinært resultat før skattekostnad (næring)	4 990 215	4 131 125
Permanente forskjeller	34 993	29 999
Endring midlertidige forskjeller	-761 324	-103 340
Skattegrunnlag	4 263 884	4 057 784
Skattekostnad		
Betalbar skatt (24 % i år, 25 % i fjor)	1 023 332	1 014 446
Endring utsatt skatt	182 718	25 835
Effekt av endring i skattesats	-1 707	5 906
Skattekostnad	1 204 343	1 046 187
Oversikt over midlertidige forskjeller		
Varige driftsmidler	1 121 329	244 218
Fordringer	-80 000	-75 000
Pensjonsforpliktelser	-809 483	-728 675
Regnskapsmessige avsetninger	-61 125	-31 147
Netto midlertidige forskjeller pr. 31.12.	170 720	-590 603
Utsatt skattefordel (23 % i år, 24 % i fjor)	39 266	-141 745
Betalbar skatt i balansen		
Beregnet skatt av årets resultat	1 023 332	1 014 446
Betalbar skatt i balansen	1 023 332	1 014 446

Iht. uttalelse fra skatteetaten datert 05.09.2013 vurderes det at skattefritaket etter skatteloven § 2-32 første ledd opprettholdes for selskapets håndtering av husholdningsavfall fra eierkommunene. Når det gjelder avfall fra næringskunder som skoler, barnehager og offentlige bygg, uttaler skatteetaten at virksomheten vil være skattepliktig etter skattelovens § 2-32 annet ledd.

Det er dermed beregnet og avsatt betalbar skatt i regnskapet.

NOTE 7 LØNNSKOSTNAD

Lønnskostnad	2017	2016
Lønn	15 081 978	14 308 657
Arbeidsgiveravgift	2 477 139	2 316 309
Pensjonskostnader	2 816 948	2 188 498
Andre lønnsrelaterte ytelser	415 588	450 509
Sum	20 791 653	19 263 973

Selskapet har sysselsatt 22 årsverk både i 2016 og 2017.

NOTE 8 YTELSE/GODTGJØRELSE M.V. TIL DAGLIG LEDER, STYRET OG REVISOR

Ytelser til ledende personer:	Styret	Daglig leder
Lønn	361 151	1 172 812
Andre ytelser	0	63 848
Pensjonsutgifter	0	161 889
Sum	361 151	1 398 549

Revisor

Kostnadsført revisjonshonorar for 2017 utgjør kr 85 500, i tillegg utgjør honorar for andre tjenester kr 62 700. Beløpene er eksklusiv mva.

NOTE 9 INNSKUDDSKAPITAL OG ANDELSEIERINFORMASJON

Innskuddskapitalen i Renovasjonsselskapet for Drammensregionen IKS pr. 31.12 utgjør 1,0 millioner kroner.

Selskapet har følgende andelseiere pr. 31.12:

Eiere	Eierandel
Drammen Kommune	33,8 %
Lier Kommune	13,2 %
Nedre Eiker Kommune	12,6 %
Røyken Kommune	10,0 %
Øvre Eiker Kommune	9,3 %
Modum Kommune	7,7 %
Hurum Kommune	5,1 %
Sande Kommune	4,5 %
Svelvik Kommune	3,8 %
Sum	100 %

NOTE 10 EGENKAPITAL

	Innskutt egenkapital	Annen egenkapital	Sum
Egenkapital pr. 01.01	1 000 000	19 991 910	20 991 910
Årets resultat ¹⁾	0	5 480 703	5 480 703
Avsatt utdeling av midler	0	-12 000 000	-12 000 000
Egenkapital pr. 31.12	1 000 000	13 472 614	14 472 614

¹⁾ Spesifikasjon av årets resultat:	2017	2016
Ordinært resultat før skattekostnad (næring)	4 990 215	4 131 125
Resultat farlig avfall næring tilbakeført	-409 706	535 314
Skattekostnad på ordinært resultat næring	-1 204 343	-1 046 187
Selvkostrenter	-796 663	-810 214
Kapitalavkastningsrenter	2 901 201	2 008 554
Årets resultat	5 480 703	4 818 592

NOTE 11 FORDRINGER OG GJELD

Ingen av foretakets fordringer forfaller senere enn ett år etter regnskapsårets slutt.

Av foretakets gjeld forfaller kr 117 699 909 til betaling senere enn 5 år etter regnskapsårets slutt.

Selskapets gjeld er ikke sikret ved pant som følge av at eierkommunene, basert på selskapsformen, hefter for selskapets gjeld.

NOTE 12 AVSETNING ETTERDRIFT

Kommune	2017	2016
Drammen	0	0
Hurum	1 584 309	1 582 512
Lier	2 782 980	3 021 717
Modum	2 281 681	2 424 392
Nedre Eiker	2 960 449	3 143 191
Røyken	2 833 408	2 815 488
Sande	1 735 563	1 856 229
Svelvik	0	0
Øvre Eiker	827 367	847 547
Sum	15 005 758	15 691 077

RfD har ansvar for å dekke etterdriftskostnader der hvor husholdningsavfall historisk har blitt deponert. Med bakgrunn i beregninger er det avsatt for etterdriftskostnader i tråd med tabellen over. I regnskapsåret 2017 er det kostnadsført etterdriftskostnader med kr 1 058 718.

Avsetningen er nåverdien av estimerte kostnader til etterdrift i kontraksperioden med kommunene. Det er en viss sansynlighet for at etterdriftsperioden og dermed kontraktene med kommunene må forlenges, imidlertid er det pr. nå ikke mulig å estimere størrelsen på denne delen av forpliktelsen pålitelig, og den er således ikke regnskapsført i tråd med NRS 13 Usikre forpliktelser og betingede eiendeler. Det samme gjelder etterdrift for deponiene i Drammen og Svelvik hvor det p.t. ikke er noen tiltak som belastes abonnentene.

NOTE 13 DRIFTSINNTEKTER

	2017	2016
Pr. virksomhetsområde		
Gebyrinntekter	229 478 839	214 782 354
Salg av avfallstyper og utleie renovasjonsbiler	28 326 709	21 647 508
Sum	257 805 548	236 429 862
Geografisk fordeling		
Norge	257 805 548	236 429 862

Kontantstrømanalyse

	2017	2016
Kontantstrømmer fra operasjonelle aktiviteter		
Ordinært resultat før skatt	2 756 874	-6 109 039
Periodens betalte skatt	-1 014 446	-609 778
Gevinst ved salg av anleggsmidler	-43 028	0
Ordinære avskrivninger	12 633 155	9 071 071
Endring i kundefordringer og leverandørgjeld	10 918 788	-8 575 974
Forskjell mellom kostnadsført pensjon og inn-/utbetalinger	925 206	291 881
Forskjell mellom kostnadsført etterdrift og inn-/utbetalinger	-685 319	-940 101
Endring i andre tidsavgrensningsposter	8 166 745	6 073 374
Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	33 657 975	-798 566
Kontantstrømmer fra investeringsaktiviteter		
Innbetalinger ved salg av varige driftsmidler	115 000	0
Utbetalinger ved kjøp av varige driftsmidler	-67 882 963	-6 871 541
Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter	-67 767 963	-6 871 541
Kontantstrømmer fra finansieringsaktiviteter		
Innbetaling ved opptak av ny langsiktig gjeld	0	100 000 000
Utbetalinger ved nedbetaling av langsiktig gjeld	-13 333 340	-13 333 340
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter	-13 333 340	86 666 660
Netto endring i likvider i året	-47 443 328	78 996 553
Kontanter og bankinnskudd pr. 01.01.	125 415 801	46 419 247
Kontanter og bankinnskudd pr. 31.12.	77 972 473	125 415 801

UAVHENGIG REVISORS BERETNING

Til representantskapet i Renovasjonsselskapet for Drammensregionen IKS

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert årsregnskapet for Renovasjonsselskapet for Drammensregionen IKS som består av balanse per 31. desember 2017, resultatregnskap, og kontantstrømoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen, og en beskrivelse av vesentlige anvendte regnskapsprinsipper og andre noteopplysninger.

Etter vår mening er årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av selskapets finansielle stilling per 31. desember 2017, og av dets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i avsnittet *Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet*. Vi er uavhengige av selskapet i samsvar med de relevante etiske kravene i Norge knyttet til revisjon slik det kreves i lov og forskrift. Vi har også overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Øvrig informasjon

Øvrig informasjon omfatter informasjon i selskapets årsrapport bortsett fra årsregnskapet og den tilhørende revisjonsberetningen. Styret og daglig leder (ledelsen) er ansvarlig for øvrig informasjon. Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet eller kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den ellers viser seg å inneholde vesentlig feilinformasjon. Dersom vi konkluderer med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon, er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Ledelsens ansvar for årsregnskapet

Ledelsen er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med regnskapslovens regler og god regnskapsskikk i Norge. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til selskapets evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet med mindre ledelsen enten har til hensikt å avvikle selskapet eller legge ned virksomheten, eller ikke har noe annet realistisk alternativ.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon. Feilinformasjon kan skyldes misligheter eller feil og er å anse som vesentlig

dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke de økonomiske beslutningene som brukerne foretar på grunnlag av årsregnskapet.

Som del av en revisjon i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, utøver vi profesjonelt skjønn og utviser profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. I tillegg:

- ▶ identifiserer og anslår vi risikoen for vesentlig feilinformasjon i årsregnskapet, enten det skyldes misligheter eller feil. Vi utformer og gjennomfører revisjonshandlinger for å håndtere slike risikoer, og innhenter revisjonsbevis som er tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon som følge av misligheter ikke blir avdekket, er høyere enn for feilinformasjon som skyldes feil, siden misligheter kan innebære samarbeid, forfalskning, bevisste utelatelser, uriktige fremstillinger eller overstyring av intern kontroll;
- ▶ opparbeider vi oss en forståelse av den interne kontrollen som er relevant for revisjonen, for å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets interne kontroll;
- ▶ vurderer vi om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsestimatene og tilhørende noteopplysninger utarbeidet av ledelsen er rimelige;
- ▶ konkluderer vi på om ledelsens bruk av fortsatt drift-forutsetningen er hensiktsmessig, og, basert på innhentede revisjonsbevis, hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape betydelig tvil om selskapets evne til fortsatt drift. Dersom vi konkluderer med at det foreligger vesentlig usikkerhet, kreves det at vi i revisjonsberetningen henleder oppmerksomheten på tilleggsopplysningene i årsregnskapet. Hvis slike tilleggsopplysninger ikke er tilstrekkelige, må vi modifisere vår konklusjon. Våre konklusjoner er basert på revisjonsbevis innhentet frem til datoen for revisjonsberetningen. Etterfølgende hendelser eller forhold kan imidlertid medføre at selskapets evne til fortsatt drift ikke lenger er til stede;
- ▶ vurderer vi den samlede presentasjonen, strukturen og innholdet i årsregnskapet, inkludert tilleggsopplysningene, og hvorvidt årsregnskapet gir uttrykk for de underliggende transaksjonene og hendelsene på en måte som gir et rettviseende bilde.

Vi kommuniserer med styret blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen, tidspunktet for vårt revisjonsarbeid og eventuelle vesentlige funn i vår revisjon, herunder vesentlige svakheter i den interne kontrollen som vi avdekker gjennom vårt arbeid.

Uttalelse om øvrige lovmessige krav

Konklusjon om årsberetningen

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til disponering av resultatet er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendige i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokføringsskikk i Norge.

Andre forhold

Budsjettallene som fremkommer i årsregnskapet er ikke revidert.

Drammen, 9. mars 2018
ERNST & YOUNG AS

Hanne Kverneland Næbo
statsautorisert revisor

Uavhengig revisors beretning - Renovasjonsselskapet for Drammensregionen IKS

A member firm of Ernst & Young Global Limited

Eiermelding fra styret i RfD for driftsåret 2017

Utarbeidet og behandlet av styret i RfD
24.4.2018

Eiermelding for 2017

BAKGRUNN FOR EIERMELDINGEN

Eiermeldingen er utarbeidet med bakgrunn i selskapsavtalen og eierstrategien. Eierstrategien uttrykker de forventningene eierne har med sitt eierskap i RfD.

Selskapsstrategi for 2014-2017 ble vedtatt høsten 2013, og er en konkretisering av hva styret og selskapet anser som sitt oppdrag etter eierstrategien. Denne eiermeldingen er en oppsummering av det fjerde året i gjeldende strategiperiode. En revidert selskapsstrategi for perioden 2018-2021 er utarbeidet og fremlegges representantskapet til behandling våren 2018

Eiermeldingen rapporterer i forhold til gjeldende eierstrategi og selskapsstrategi, og gir informasjon om planlagte endringer i tjenestetilbudet, samt vesentlige endringer i kostnadsnivået for selskapet.

I henhold til selskapsavtalen vil dette dokumentet gi eierne en beskrivelse av

- Måloppnåelse
- Planlagte endringer
- Kostnadsnivået
- Andre forhold

1. Måloppnåelse for 2017

Selskapets strategiplan for 2014-2017 har definert følgende mål:

Hovedmål 1: RfD skal tilby en miljøvennlig renovasjonstjeneste
Hovedmål 2: RfD skal tilby en brukervennlig renovasjonstjeneste
Hovedmål 3: RfD skal tilby en kostnadseffektiv renovasjonstjeneste

HOVEDMÅL 1: RFD SKAL TILBY EN MILJØVENNLIG RENOVASJONSTJENESTE

RfDs samlede aktiviteter har en større positiv miljøgevinst enn den forurensning som genereres av virksomheten. Klimaregnskapet har derfor et positivt resultat. Virksomheten bidro i 2017 til reduserte utslipp på 88 789 tonn CO₂. Dette er en økning på 2,6 % fra året før. Tallene fremgår av RfDs klimaregnskap hvor CO₂-ekvivalenter benyttes som mål på effekten av gjenvinning, med fradrag av de utslipp selskapet selv genererer.

	2016	2017	Endring i %
Klimagevinst totalt, tonn CO ₂	86 517	88 789	2,6 %
Klimagevinst, kilo CO ₂ per innbygger	439	447	1,8 %
Klimagevinst, tonn CO ₂ per tonn avfall	0,77	0,77	-

Tabell 1: Klimanytte av innsamlet avfall.

RfD mottok 103 941 tonn avfall fra husholdninger i 2017. Inkludert næring og mengder som ikke defineres som husholdningsavfall har selskapet mottatt og behandlet 115 254 tonn. Økning i husholdningsavfall fra året før er på 1,7 %, mens innbyggertallet har økt med 1,0 % i samme periode. Det innebærer at avfallsmengde per innbygger har hatt en svak økning fra 517 kg til 521 kg. Økte avfallsmengder er ikke en ønsket utvikling og RfD fokuserer i sitt kommunikasjonsarbeid på å påvirke til avfallsreduksjon. Samtidig er det en kjensgjerning at avfallsmengder har nær sammenheng med velstandsutvikling og økt forbruk.

Samlet klimagevinst av RfDs tjenesteproduksjon tilsvarer reduserte utslipp på 88 789 tonn CO₂, som er en økning på 2,6 % fra året før. RfDs samlede aktiviteter har en større positiv miljøgevinst enn den forurensning som genereres av virksomheten, og det er et strategisk mål for RfD at de samlede aktiviteter skal bidra til 100.000 tonn reduserte utslipp CO₂. Selv om denne klimagevinsten øker fra år til år, er dette målet ennå ikke oppnådd.

I 2017 ble de fleste renovasjonskjøretøyene byttet ut med miljøvennlige biogasskjøretøy. Dette har redusert utslippene fra innsamling av avfall fra 1150 tonn til 689 tonn. Samtidig har klimagevinsten ved innsamling av matavfall økt etter at behandlingen ble flyttet til Den Magiske Fabrikken i Vestfold.

Det som har størst negativ påvirkning for det ytre miljø fra RfDs virksomhet er utslipp fra forbrenning av avfall. Arbeidet med å redusere restavfallsmengdene er derfor et prioritert tiltak. Dette oppnås gjennom bedre sortering, men maskinell ettersortering av restavfall kan også bli aktuelt.

I Avfall Norges Benchmark var RfD nest best av 22 deltakere i miljøstandard. På en skala hvor deltakerne hadde en miljøstandard på 25 % til 70 %, oppnådde RfD 65 %. (Benchmark måles på grunnlag av fjorårets tall, det vil si at benchmark 2017 gjelder 2016-tall).

HOVEDMÅL 2: RFD SKAL TILBY EN BRUKERVENNLIG RENOVASJONSTJENESTE

RfD har et langsiktig mål om å være blant de 5 beste renovasjonsselskapene i Norge målt på kundetilfredshet, og det arbeides kontinuerlig med tiltak for å oppnå dette målet.

I Avfall Norges Benchmark ble RfD aller best av 22 deltakere på tjenestestandard, med en score på 70 %. På opplevd kundetilfredshet oppnådde selskapet 78 av 100 mulige. Dette er omtrent som gjennomsnittet i undersøkelsen.

Det beste målet på om tjenestetilbudet oppfattes som brukervennlig, er om publikums adferd er i tråd med selskapets systemer. Som mål på om systemet er brukervennlig brukes derfor utsorteringsgrad som parameter. I selskapsstrategien er det satt en målsetting om at brukerne skal oppleve det så enkelt å sortere at maksimalt 30 % av avfallet blir restavfall. Dette målet er nådd.

I 2017 ble kun 29 % av avfallet behandlet som restavfall, mens 71 % ble utsortert og behandlet som andre avfallstyper. Dette er det beste sorteringsresultatet RfD noensinne har oppnådd.

Kildesortering i Drammensregionen fungerer generelt godt, og de fleste innbyggerne er flinke til å sortere. RfD anser allikevel at det fortsatt ligger et potensial for enda bedre sortering på hjemmenivå, og driver løpende med kampanjer og holdningsskapende arbeid. Spesielt er det et stort potensial for mindre matsvinn og bedre utsortering av matavfall.

19. september 2017 ble RfDs største leverandør, RenoNorden, slått konkurs. RfD la stor vekt på at innbyggerne ikke skulle berøres av situasjonen, og overtok driftsmidlene samme dag som selskapet begjærte seg konkurs. En ny leverandør overtok oppdraget allerede dagen etter konkursen, og innbyggerne merket lite til overgangen. Dette var mulig å gjennomføre raskt, fordi RfD var godt forberedt på at en slik hendelse kunne inntreffe og hadde gode beredskapsplaner.

HOVEDMÅL 3: RFD SKAL TILBY EN KOSTNADSEFFEKTIV RENOVASJONSTJENESTE

Det interkommunale samarbeidet gjør at RfD er et av Norges største renovasjonsselskap. Dette gir betydelige stordriftsfordeler, noe som gjenspeiles i kostnadsbildet. Gebyrnivået i RfD er noe lavere enn gjennomsnittet i Avfall Norges Benchmark for 2017.

Kostnadseffektivitet har nær sammenheng med RfDs organisering som bestillerselskap, som over tid ser ut til å gi lavere kostnader enn å drive avfallsbehandling i egen regi. De senere år har RfD hatt økonomisk gevinst av at mange behandlingsanlegg har hatt overkapasitet. Priskonkurransen på innsamling av avfall har vært sterk de siste årene, og flere leverandører har lagt inn lavere anbud enn de har klart å produsere tjenesten for. Dette førte til at to store selskap gikk konkurs i 2017. Konkurransesituasjonen er nå endret, og prisnivået har økt.

Renovasjonsgebyret har i senere år hatt en gunstig utvikling. For de fleste RfD-kommuner er renovasjonsgebyret i 2017 på samme nivå som i 2012, målt i nominelle verdier

MÅLOPPNÅELSE GENERELT

Styret er generelt godt fornøyd med selskapets måloppnåelse. RfD har et mål om å levere en renovasjonstjeneste som er miljøvennlig, brukervennlig og kostnadseffektiv. Det er derfor positivt å se at sorteringsgraden er høy, at avfallet utnyttes stadig bedre og at klimaregnskapet viser så positivt resultat. Renovasjonsgebyrene har de siste årene blitt redusert, grunnet lavere kostnader. Benchmarking mot andre renovasjonsselskap viser gode resultater. Det kan se ut til at avfallsveksten har stagnert, noe som er svært positivt fra et miljøperspektiv.

	Materialgjenvinning	Energiutnyttelse	Annen behandling	Totalt	Prosent
Sortert avfall	48 717	21 441	3 132	73 290	71 %
Restavfall	-	30 652	-	30 652	29 %
Totalt	48 717	52 092	3 132	103 941	
Prosent	47 %	50 %	3 %		

Figur 2: Husholdningsavfall 2017 målt i tonn.

2. Planlagte endringer

Da prosjektet «Fremtidens kildesortering i Drammensregionen» ble behandlet av representantskapet i desember 2012, ble det tatt viktige beslutninger om nytt innsamlingssystem og nye gjenvinningsstasjoner. Det ble lagt vekt på at renovasjonsordningen skulle være både miljøvennlig, brukervennlig og kostnadseffektiv. Vedtakene fra 2012 er lagt til grunn for de viktigste tiltakene i senere år og i de kommende år.

For de kommende år planlegges følgende tiltak og systemendringer:

- Det planlegges å bygge nye gjenvinningsstasjoner i Eiker og Drammen, etter samme utforming og konsept som i Lier og Røyken. De mindre stasjonene skal også rustes opp til samme konsept, men i mindre målestokk. Investeringene vil være betydelige, og det er avsatt midler i selskapets vedtatte økonomiplan.
- Det skal bygges en ny omlastingsstasjon for avfallet som hentes hjemme. Omlasting skal foregå innendørs, slik at dette er til minimal sjenanse for omgivelsene. Det er gjort en avtale med Eiker Næringspark om å bygge en slik stasjon i Øvre Eiker. Stasjonen skal etter planen stå ferdig i 2019.

- Det skal tilbys hytterrenovasjon i de kommuner som ikke har det, og tilbudet skal forbedres i de kommunene som allerede har hytterrenovasjon. Renovasjonsløsningen for hytter vil i stor grad baseres på felles beholderløsninger, og sorteringen vil være med de samme avfallstypene som boligeiendommer har.
- Arbeidet med utvikling av elektronisk kommunikasjon fortsetter, og innloggingsløsningen med «min side» som ble lansert i 2017, vil utvikles med nye selvbetjeningsfunksjoner.
- I tråd med vedtatt eierstrategi vil alle kommuner gå over til felles selvkostregnskap fra og med 2018. Dette vil være en betydelig forenkling og medfører likt gebyrgrunnlag for alle abonnenter. Det legges opp til at kommunestyrene fortsatt skal kunne vedta lokale ulikheter i tjenestetilbudet, som for eksempel hageavfallsinnsamling eller sommertømming.
- Den midlertidige kontrakten som ble inngått med Norsk Gjenvinning Renovasjon etter RenoNorden-konkursen løper ut oktober 2018. Ny innsamlingskontrakt ble utlyst i 2017 og skal tildeles i 2018 med iverksettelse fra 1. november. Det legges stor vekt på kvalitet og miljø, og at kontraktens vilkår overholdes.
- Driftskonsept for gjenvinningsstasjoner vil bli evaluert og gjennomgått. Dette innebærer at styret før utløp av gjeldende kontrakt vil ta stilling til spørsmål om prismodeller, åpningstider, samarbeidsformer og vurderinger rundt egenregi eller anbud.
- Gebyr- og betalingsmodeller vil bli gjennomgått med tanke på å utvikle gebyrmodeller som både er rettfærdige og som bidrar til bedre måloppnåelse.

3. Kostnadsnivå

Selskapets samlede driftsinntekter er i 2017 på 257,8 millioner kr. Dette er 9,7 millioner kr mer enn budsjett. Avviket skyldes høyere avsetningspriser samt at selskapet tok over en bilpark etter konkursen i RenoNorden, som har gitt leieinntekter på grunnlag av leieavtale med Norsk Gjenvinning.

Samlede driftskostnader er på 254,4 millioner kr. Dette er 0,7 millioner kr lavere enn budsjett.

Årsresultat før fremføring gebyrinntekter viser et overskudd på 1,5 millioner kr, som er 11,8 millioner kr bedre enn budsjett. Selvkostregnskapet for husholdninger har allikevel et underskudd, fordi gebyrene er satt lavere enn kostnaden. Dette gir en planlagt reduksjon av selvkostfond som medfører at midlene tilbakeføres til abonnentene i henhold til retningslinjer for selvkost.

Av årets resultat belastes 4,3 millioner kr av tidligere opparbeidet selvkostfond. Dette er belastning som er 8,5 millioner kr lavere enn budsjett. Akkumulert selvkostfond per 31.12.2017 er på 38,5 millioner kr.

Med bakgrunn i gode resultater gjennom flere år, foreslår styret å utbetale 12 millioner kr i utbytte til eierne. Dette er beregnet ut fra den delen av egenkapitalen som kommer fra næringsvirksomhet og som er opparbeidet etter at selskapet ble skattepliktig.

RfD er skattepliktig for den delen av virksomheten som gjelder næringsavfall. Skattekostnaden for 2017 er på 1,2 millioner kr. Selskapets næringskunder er i all hovedsak organisasjonsenheter i eierkommunene, samt noen private næringskunder.

Styret har avsatt 15,0 millioner kr til dekning av fremtidige kostnader til etterdrift av deponier. Dette er en forpliktelse RfD har overtatt fra kommunene på anlegg hvor det tidligere har vært deponert husholdningsavfall.

Renovasjonsgebyrene har i flere år hatt en gunstig utvikling. Etter at renovasjonsgebyrene ble satt ned i 2013 har gebyrene ikke hatt en tilsvarende økning i påfølgende år.

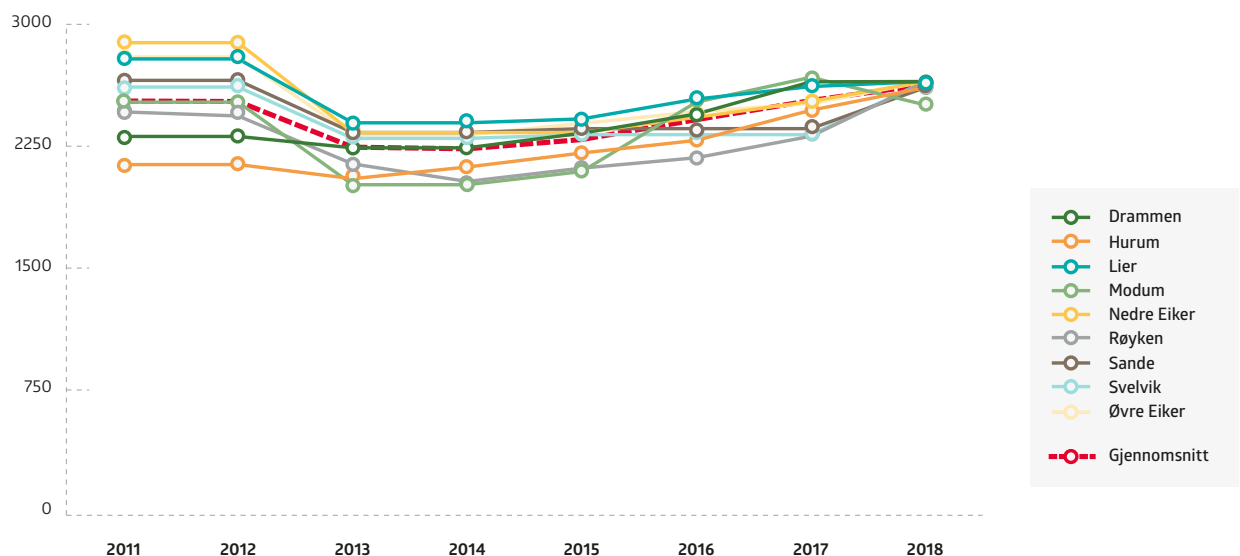
4. Andre forhold

Fra 2018 går kommunene over til felles selvkostregnskap og renovasjonsgebyrene vil bli harmonisert. For at ingen skal tjene eller tape på en slik overgang, må ulikheter i selvkostfond utjevnes. Dette løses ved at abonnenter i kommuner med store selvkostfond vil få dette kreditert på fakturaen. Det er i budsjettet for 2018 avsatt 15 millioner kroner til denne utjevningen, og de fleste abonnenter kan se frem til en kreditering på fakturaen.

Konkursen i RenoNorden, som rammet 150 norske kommuner i september 2017, har i stor grad påvirket RfDs arbeid i 2017. Dette er en samfunnskritisk tjeneste, og som bestillerorganisasjon er man spesielt utsatt. Styret har lagt stor vekt på at innbyggerne ikke skal berøres, og er godt fornøyd med at tjenesten er videreført uten stans. Økonomiske garantier og et gunstig oppgjør med boet har gjort at tjenesten er blitt videreført uten budsjettoverskridelser.

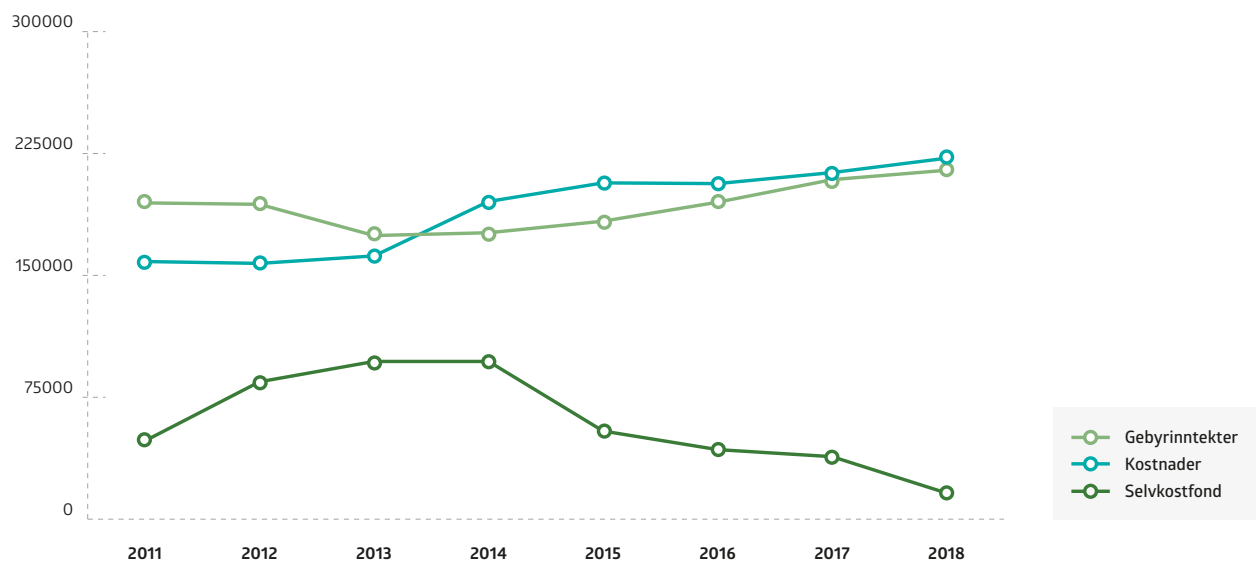
Styret har i etterkant av konkursen hatt en grundig gjennomgang av spørsmålet om egenregi eller anbud. En viktig forutsetning for anbud er at man har et velfungerende marked, og selskapet vil løpende vurdere hvilke områder som er hensiktsmessige å konkurranseutsette.

Standard renovasjonsgebyr 2011-2018

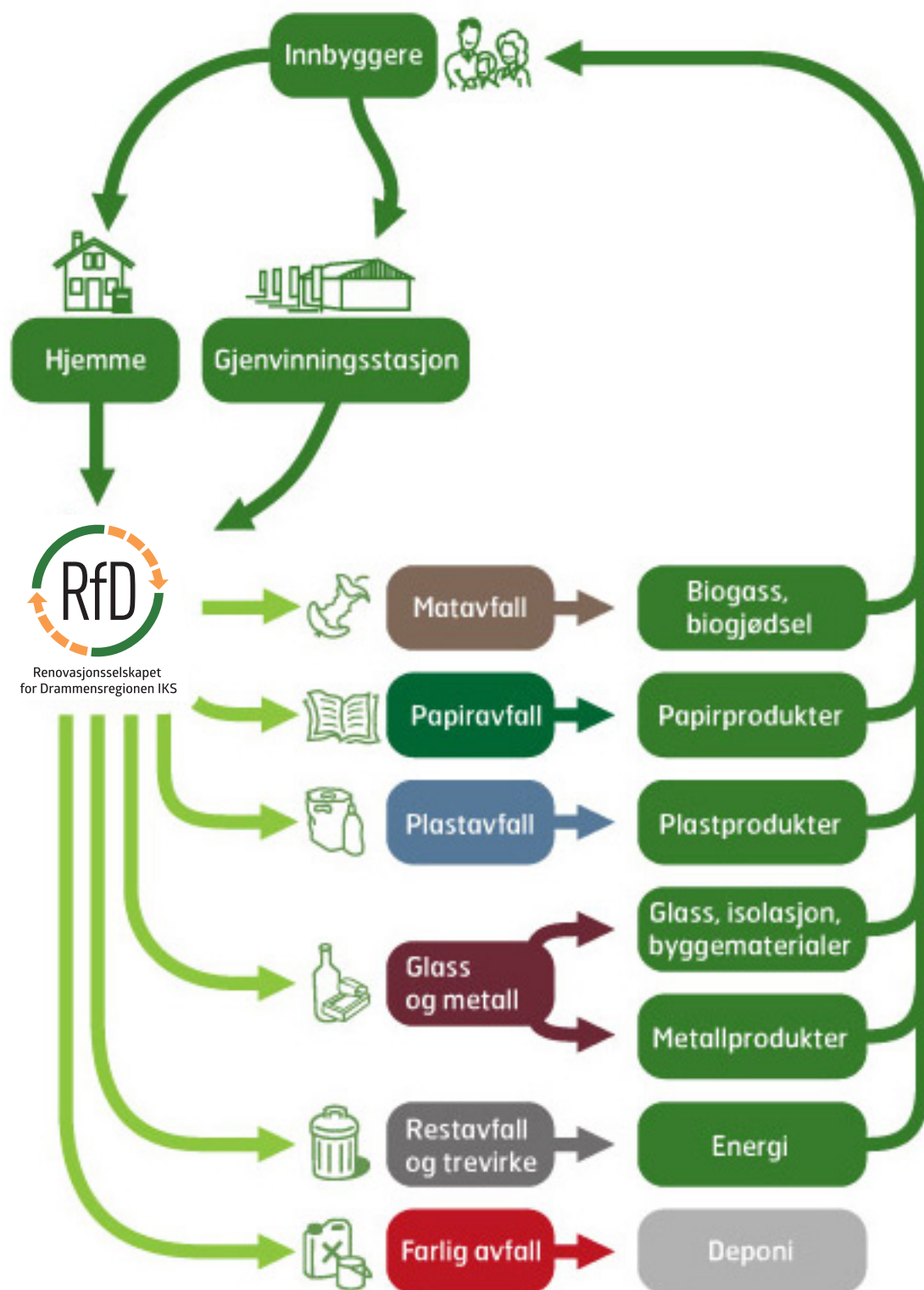

Figur 3: Standard renovasjonsgebyr i NOK.

Gebyrinntekter, kostnader og selvkostfond Regnskap 2011-2017 og Budsjett 2018

Figur 4: Gebyrinntekter, kostnader og selvkostfond i NOK.

Resultater

Nedenfor står beskrevet noen nøkkeltall som er sentrale for å vise selskapets resultater. Siste fem år er vist for å vise utvikling over tid.

	Oppnådd i perioden 2013-2017	Kommentar
Avfallsmengder	2013: 107 548 tonn (564) 2014: 107 558 tonn (557) 2015: 108 991 tonn (558) 2016: 102 164 tonn (517) * 2017: 103 941 tonn (521)	Avfallsmengde per innbygger står i parentes. * Fra og med 2016 ble jord, sand og grus samt klær til ombruk ikke lenger regnet som avfall (dette utgjør ca. 3000 tonn).
Utsorteringsgrad	2013: 69 % 2014: 70 % 2015: 70 % 2016: 70 % 2017: 71 %	Utsortert avfall utnyttet i stor grad til materialgjenvinning, men også til energiutnyttelse og annen behandling. Klimagevinsten ved sortert avfall er betydelig høyere enn for restavfall.
Feilsortering i matavfallet	2013: 11,1 % 2014: 7,4 % 2015: 5,6 % 2016: 5,6 % 2017: 8,4 %	Renhet i matavfallet er en forutsetning for at ressursene skal kunne utnyttes optimalt. Renheten har vært god i flere år, men feilsortering har økt litt i 2017. Tiltak for bedre sortering av mat blir derfor prioritert høyt.
Klimanytte	2013: 100 301 tonn CO ₂ 2014: 101 992 tonn CO ₂ 2015: 100 813 tonn CO ₂ 2016: 86 517 tonn CO ₂ ** 2017: 88 789 tonn CO ₂ *	Klimanytte av selskapets virksomhet regnes om til CO ₂ -ekvivalenter og gir positiv gevinst. ** Fra 2016 ble modellen endret, fra å sammenlikne med europeisk til nordisk energimiks. Dette gir et lavere resultat.
Avvik (avfall ikke hentet)	2013: 1860 2014: 1859 2015: 1939 2016: 2396 *** 2017: 2647	Meldinger om manglende eller forsinket henting sier noe om nivået på tjenesten. Avvik er 0,6 promille av 4,2 mill. tømminger. *** Fra 2016 ble henteordningen utvidet med glass og metallinnsamling.
Kundetilfredshet	2013: (ikke målt) 2014: 76 2015: 77 2016: 79 2017: 78	Resultat fra Avfall Norges Benchmark har hatt en forbedring de siste årene. KTI-score mellom 72-80 regnes som tilfredsstillende.
Avfallsløsninger med nedgravde beholdere	2013: 11 (6 nye) 2014: 14 (3 nye) 2015: 32 (18 nye) 2016: 54 (22 nye) 2017: 70 (16 nye)	Nedgravde avfallsbeholdere har både estetiske og funksjonelle fordeler, spesielt i tettbygde områder med begrenset plass. RfD arbeider for å gjøre ordningen bedre kjent slik at den kan tas i bruk av flere.
Gjennomsnittlig renovasjonsgebyr	2013: 2271 kr 2014: 2263 kr 2015: 2324 kr 2016: 2434 kr 2017: 2552 kr	Selskapet har målsetting om en kostnads-effektiv tjeneste, noe som gir mulighet til å holde renovasjonsgebyret så lavt som mulig. Utviklingen på renovasjonsgebyr har vært gunstig i senere år.

Tabell 5: Oversikt over resultater siste 5 år.

Miljørapport

- Klimaregnskap
- Sortering
- Forsøpling

Klimaregnskap

RfDs samlede aktiviteter gir totalt sett et positivt klimaregnskap. Virksomhetens avfallshåndtering i 2017 bidro totalt sett til en utslipps-
besparelse tilsvarende 88 789 tonn CO₂. Dette utgjør 447 kilo per
innbygger, og er en liten økning sammenlignet med fjoråret.

RfDs klimaregnskap for innsamling og behandling av avfall fra Drammensregionen baserer seg på en modell for konsekvensorientert livsløpsanalyse (LCA). En livsløpsanalyse ser på utslippene i alle prosessene ved avfallsordningen, fra innsamling av avfall fra hver husholdning, til behandling og gjenvinning av avfallet. Gevinstene ved at gjenvunnet avfall erstatter andre jomfruelige materialer og fossil energi er også inkludert i klimaregnskapet.

Regnskapet viser kun reduksjon i CO₂, og tar ikke med andre miljømessige konsekvenser i beregningen. Det finnes andre positive effekter av kildesortering som ikke er medtatt i dette klimaregnskapet. Klimaregnskapet viser kun konsekvensene ved innsamling og behandling av avfallet som faktisk oppstår. Avfallsreduksjon er en ønsket utvikling, men vil ikke slå positivt ut i klimaregnskapet da det kun er effekten av innsamlede mengder som måles.

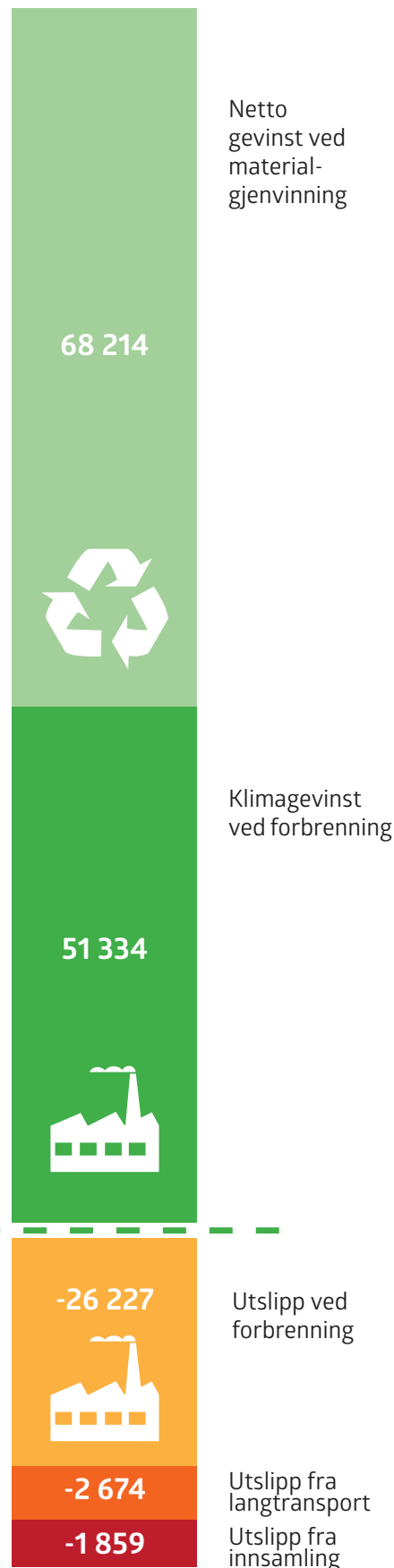
Klimagevinsten i RfD tilsvarende en kalkulert reduksjon på ca. 5 % av de totale utslippene av klimagasser per innbygger i RfD-området ¹. Sammenlignet med utslipp fra personbiler representerer gevinsten per innbygger en reduksjon på omtrent 20 % av de årlige utslippene fra en personbil ².

Klimaregnskapet viser en økning i klimagevinst på 2,6 % sammenlignet med beregningen for 2016. Avfallsmengden har økt med 2,4 % i samme periode, noe som gjør at klimagevinst per kilo avfall er så godt som uendret.

Den største endringen fra 2016 er at klimagevinsten ved behandling av kildesortert matavfall har økt med 46 % som følge av at matavfallet ble sendt til Greve biogass i Tønsberg. I tillegg til redusert transport, har anlegget på Greve oppnådd en betydelig forbedring i biogass-utbytte i produksjonen og nesten hele gassproduksjonen utnyttes (mindre fakling). Dette bidrar til 1,2 % økning i total klimagevinst for RfD.

¹ Basert på totalt utslipp i Norge i 2017 på 53,4 mill. tonn CO₂-ekvivalenter og 5 213 985 innbyggere (kilde: SSB), som tilsvarer gjennomsnittlig utslipp i Norge på 8 400 kilo CO₂-ekvivalenter per innbygger.

² Basert på et totalt utslipp fra personbiler på 5 550 tonn og 2,6 millioner registrerte personbiler, som tilsvarer 2 135 kilo CO₂-ekvivalenter per personbil i 2015 (kilde: SSB).

Klimagevinst og -utslipp for RfDs aktiviteter 2017 (kilde: Mepex Consult).

Klimanytte av innsamlet avfall

	2016	2017	Endring
Klimagevinst totalt, tonn CO ₂	86 517	88 789	2,6 %
Klimagevinst, kilo CO ₂ per innbygger	439	447	1,8 %
Klimagevinst, tonn CO ₂ per tonn avfall	0,77	0,77	-
Tonn avfall (nøkkeltall RfD)	112 525	115 254	2,4 %

Utvikling i klimaeffekt, RfD 2016-2017. Kilde: Mepex Consult.

Klimaregnskapet inkluderer både direkte utslipp ved innsamling og transport, utslipp ved behandling og besparelser ved at avfallet utnyttes til erstatning for andre råvarer. Totalt sett viser beregningene en betydelig klimagevinst knyttet til avfallshåndtering i Drammensregionen.

AVFALLSREDUKSJON

Avfallsminimering er det øverste målet i de nasjonale avfallsmålene, fordi det beste for miljøet er å redusere avfallet. Dette målet arbeider RfD for å bidra til gjennom kommunikasjonsarbeid og ved å legge til rette for ombruk.

Fra 2016 til 2017 var det en liten økning i den totale mengden husholdningsavfall i Drammensregionen fra 102 164 tonn til 103 941 tonn. I 2017 kastet hver innbygger i gjennomsnitt 521 kilo husholdningsavfall, mot 517 året før. Det betyr at innbyggerne i Drammensregionen i gjennomsnitt produserte 0,7 % mer avfall i 2017 enn året før. Hvor mye avfall vi produserer er tett knyttet til inntekt og forbruk.

Klimaregnskapet viser kun konsekvensene ved innsamling og behandling av avfallet som faktisk oppstår. Per i dag har vi ikke modeller i klimaregnskapet for å måle gevinsten ved å kaste mindre. Dersom denne besparelsen hadde inngått, ville dette gitt en klimagevinst og et svært positivt bidrag til klimaregnskapet.

Avfallsmengde kg per innbygger

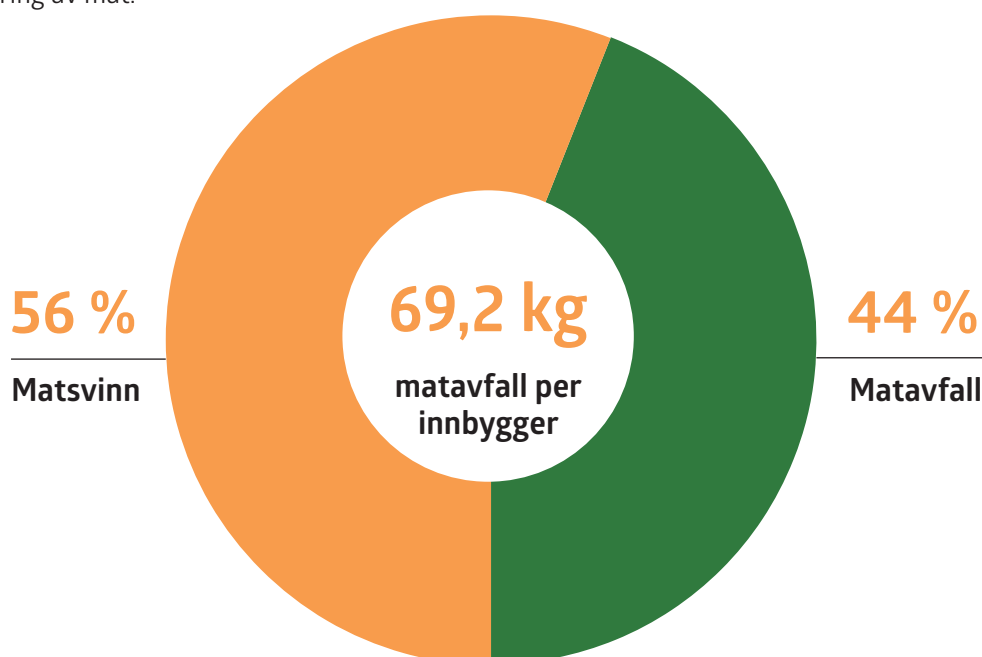
Innbyggerne i Drammensregionen leverte i gjennomsnitt 521 kg avfall i 2017. Dette er 0,8 prosent mer enn i 2016.

MATSVINN

Årlig kastes rundt 350 000 tonn spisbar mat i Norge, og over halvparten av dette matsvinnet kommer fra forbrukerne. Matsvinn er den delen av matavfallet produsert for mennesker som på ett eller annet tidspunkt kunne ha blitt spist, til forskjell fra matavfall som bein, skall, skrell, kaffegrut og lignende. Samlet representerer maten som kastes en verdi på ca. 20 milliarder kroner. Men matsvinn er ikke bare dårlig for økonomien, det er også negativt for miljøet. I dag står matproduksjonen i verden for om lag 30 % av klimagassutslippene. I tillegg kreves store mengder vannressurser og landområder for å opprettholde matproduksjonen. Ved å redusere matsvinn, vil vi også kunne redusere miljøkonsekvensene som følger av overproduksjon, transport og lagring av mat.

I 2017 gjennomførte RfD for første gang en sorteringsanalyse av matsvinn. Resultatet viste at innbyggerne i Drammensregionen kaster 39,7 kg spisbar mat årlig i mat- og restavfallet. Analysen tok også for seg sammensetningen av den spiselige maten som kastes. Det kastes omtrent like mye spisbar mat i restavfallet (19,8 kg) som i matavfallet (19,9 kg). I matavfallet var det måltidsrester som utgjorde største andelen med 44,8 % av matsvinnet. Fukt og grønt utgjorde 27,2 %, mens brød og bakevarer utgjorde 12,5 %. I restavfallet var fordelingen noe jevnere. Her stod kjøtt for 23,9 % av matsvinnet, brød og bakevarer for 20,9 %, måltidsrester 20,6 % og frukt og grønt 19,7 %. Analysen gir godt beslutningsgrunnlag for holdningsskapende arbeid mot forbrukere.

OMBRUK

Ombruk er å bruke ting på nytt i sin nåværende stand eller å reparere dem. Effekten av ombruk er entydig positiv for miljøet. Mye av avfallet som kastes, kunne istedenfor blitt gitt til ombruk og således fått en lengre levetid. RfD oppfordrer innbyggerne til å bruke ting på nytt, og har lagt til rette for mottak av ombruks-gjenstander på alle sine gjenvinningsstasjoner. Her kan innbyggerne sette igjen ting de mener andre kan ha bruk for, istedenfor å kaste dem som avfall.

MATERIALGJENVINNING

Når avfall først oppstår, har materialgjenvinning som regel en større gevinst for miljøet enn energiutnyttelse av avfallet. Derfor har materialgjenvinning en høyere rangering enn energiutnyttelse i avfallshierarkiet. Materialgjenvinningsgrad er et uttrykk for måloppnåelse. RfD hadde i 2017 en materialgjenvinningsgrad på 47 %. For avfall som hentes hjemme var materialgjenvinningsgraden 52 %, mens for avfall som

leveres på gjenvinningsstasjonene var materialgjenvinningsgraden 43 % (noen av avfallstypene som leveres på gjenvinningsstasjoner er ikke egnet for materialgjenvinning).

Avfallshierarkiet beskriver prioriteringer i EUs rammedirektiv for avfall og norsk avfallspolitikk. RfD følger de samme prioriteringene i valg av behandlingsmetode og fastsettelse av mål. I 2017 ble det vedtatt nye mål mot en sirkulær økonomi, som vil være førende for RfD i arbeidet fremover.

De fleste utsorterte avfallstyper sendes til materialgjenvinning, og i RfDs klimaregnskap er det foretatt en utregning av klimagevinst for de største avfallstypene. Regnskapet viser at det nesten uten unntak er større gevinst ved å sortere avfallet enn ved å behandle det som restavfall.

Klimagevinst 2017 per tonn avfall

Kilde: Mepex Consult.

TRANSPORT

En betydelig andel av CO₂-utslipp fra RfDs virksomhet kommer fra transport av avfall. 1859 tonn oppstod fra transport ved avfallsinnsamling og privatbilers transport til gjenvinningsstasjonene i 2017. Det resterende, 2674 tonn, oppstod ved langtransport fra RfDs anlegg og videre til behandlingsanleggene.

Ved langtransport av avfall utnyttet returtransport i så stor grad som mulig. Enkelte avfallstyper transporteres med tog. Selv om utslippene fra transport av avfall utgjør relativt lite i et klimaregnskap, vil en lokal utnyttelse av avfallet være å foretrekke. RfD er derfor glad for at matavfallet blir transportert til Tønsberg, i stedet for en betydelig lengre transport til Linköping i Sverige som tidligere. Dette er et resultat av at miljø vektlegges som kriterium ved tildeling av kontrakter.

Utslipp fra transport er totalt sett redusert med 5 %, noe som bidrar til 0,2 % økning i total klimagevinst for RfD. Endringen skyldes i all hovedsak overgang til biogassbiler, som ble tatt i bruk i 2017. Bruk av biogassbiler utgjorde 43 % av den total renovasjonskjøringen i 2017. Overgangen til bruk av biogass som drivstoff bidro til reduksjon i utslippene fra renovasjonskjøringen på 42 % sammenlignet med 2016.

Som følge av konkursen i RenoNorden (19.09.2017) har det ikke vært mulig å innhente eksakte opplysninger om

kjøring og forbruk på avfallsinnsamlingen. Tallgrunnlaget er derfor basert på estimater.

BIOGASS

Matavfallet som samles inn fra Drammensregionen blir omgjort til biogass og biogjødsel. Siden våren 2016 har matavfallet blitt behandlet ved Den magiske fabrikken i Tønsberg. Tidligere ble matavfallet fra Drammensregionen behandlet ved et biogassanlegg i Linköping i Sverige. For kildesortert matavfall har denne endringen hatt en svært positiv klimaeffekt. Fra 2016 til 2017 har klimanytten for matavfall økt betydelig, med 1056 tonn CO₂-ekvivalenter. Endringen skyldes først og fremst at det nye biogassanlegget som benyttes har en langt mer effektiv utvinning av biogass fra matavfallet. I tillegg er transportavstanden blitt kortere.

Biogassen erstatter fossilt drivstoff, og regnes for å være den beste ressursutnyttelse som er mulig å oppnå for matavfall. Biogass fra vårt matavfall benyttes blant annet som drivstoff for busser og renovasjonsbiler. Biogjødselen er et kompostprodukt av høy kvalitet, og benyttes i landbruket. I 2017 fikk RfD nye renovasjonsbiler som kjører på biogass. RfD utnyttet anledningen til å fokusere på at matavfallet fra Drammensregionen blir gjenvunnet til biogass i sin kommunikasjon til innbyggerne, som en bekreftelse på at avfallet blir til noe nytt.

Den magiske fabrikken, Tønsberg. Foto: Vesar.

EFFEKTEN AV KILDESORTERING

Klimagevinsten for kildesortert avfall er betydelig høyere enn for restavfall, uavhengig av om det hentes hjemme, eller om det leveres på gjenvinningsstasjonen. Gevinstene ved materialgjenvinning av sortert avfall er større enn ved forbrenning av restavfall. Restavfallet energiutnyttes og gir også en netto klimagevinst, men ikke like høy gevinst som materialgjenvinning gir. Økt kildesortering og materialgjenvinning kan dermed bidra til et totalt sett bedre klimaregnskap for RfD.

Den netto klimagevinsten etter at utslipp er fratrasket, er 88 789 tonn CO₂ ved gjenvinning av avfall. Av dette kommer den største delen fra materialgjenvinning. Bedre kildesortering kunne ført til enda bedre klimagevinst.

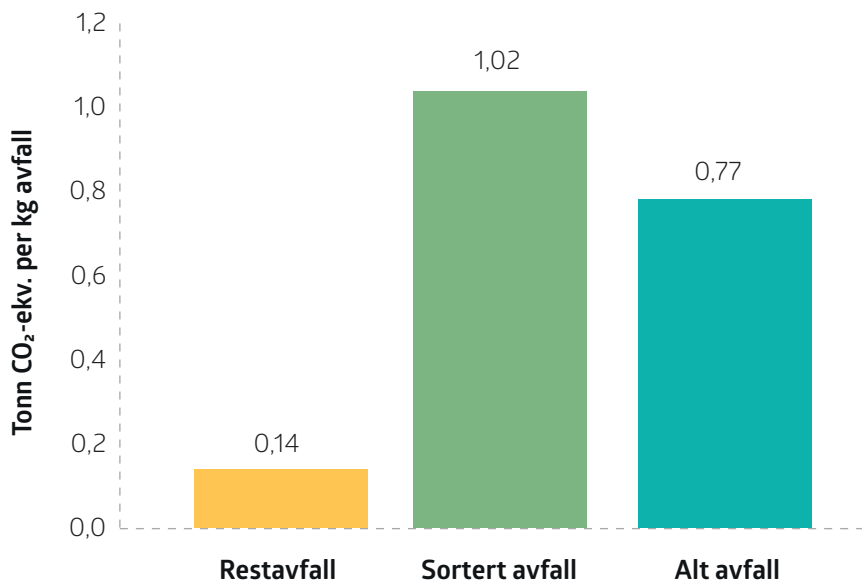
Mens materialgjenvinning kun oppgis med en netto effekt på klimaregnskapet, oppgis energiutnyttelse med både en gevinst av energien som produseres, og et klimautslipp fra forbrenningen.

Utslipp fra forbrenning av fossilt materiale er den største kilden til klimautslipp i RfDs virksomhet (85 % av totale utslipp), mens utslipp fra transport og innsamling har et relativt lite bidrag (15 % av totale utslipp).

Figuren under viser at det er mye større klimagevinst ved sortert avfall enn ved restavfall. For sorterte avfallstyper er den gjennomsnittlige gevinsten på 1,02 tonn CO₂ per tonn avfall, mens for restavfallet er gevinsten på kun 0,14 tonn CO₂ per tonn avfall.

Avfallstypene med størst klimagevinst per tonn ved materialgjenvinning er elektrisk og elektronisk avfall, metallholdig avfall, plastemballasje og papiravfall. Klimaregnskapet viser også en stor gevinst av ombruk av klær og sko, som per definisjon ikke kategoriseres som avfall.

Netto klimagevinst for restavfall og sortert avfall i 2017

Kilde: Mepex Consult.

Klimaregnskap for avfallshåndteringen hos RfD 2017

	Henteordning	Gjenvinningsstasjon	Totalt
Klimagevinster			
Netto klimagevinst ved materialgjenvinning	27 969	40 245	68 214
Klimagevinst ved forbrenning	20 663	30 670	51 334
Sum klimagevinster	48 633	70 915	119 548
Klimautslipp			
Utslipp forbrenning, fossilt	-20 258	-5 969	-26 227
Utslipp fra langtransport	-1 286	-1 387	-2 674
Utslipp ved innsamling av avfall	-689	-1 170	-1 859
Sum klimautslipp	-22 233	-8 526	-30 759
Netto resultat (gevinst)	26 400	62 389	88 789

Sortering og feilsortering

For å kunne gjenvinne avfallet, må vi holde de ulike avfallstypene adskilt fra hverandre. Derfor er kilde-sorteringen som hver enkelt innbygger gjør, så viktig.

Innbyggerne i Drammensregionen er flinke til å kilde-sortere, og i 2017 ble hele 71 prosent av husholdnings-avfallet sortert. Dette var en liten økning fra året før, og det beste sorteringsresultatet RfD noen gang har oppnådd.

RfD tar regelmessig stikkprøver for å analysere innholdet i avfallsbeholderne. Dette gir kunnskap om hvor kommunikasjonsiltak skal settes inn. Det kildesorterte avfallet er godt sortert av innbyggerne i Drammens-regionen. Restavfallsbeholderen inneholder imidlertid mye avfall som skulle vært sortert ut for materialgjenvinning. De avfallstypene det er størst potensial for å forbedre kildesorteringen av er:

- **Matavfall:** Matavfallet som er kildesortert av innbyggerne, er bra sortert. 92 % av innholdet i matavfallsbeholderen er sortert riktig. Utfordringene knyttet til matavfall ligger imidlertid i restavfallsbeholderen. Hele 40 % av matavfallet kastes feilaktig i restavfallet. Det betyr at 27 % av innholdet i en gjennomsnittlig restavfallsbeholder er matavfall. Mens matavfall som kildesorteres sendes til en biogassfabrikk for gjenvinning, blir restavfallet sendt til forbrenningsanlegg for energiutnyttelse. Siden mat har dårlig brennverdi, er energiutnyttelse ved forbrenning en dårlig utnyttelse av matavfallet. Det ligger et stort potensial for bedre klimanytte ved å oppnå bedre kildesortering av matrestene.

- **Plastemballasje:** Hele 66 % av plastemballasjen kastes feilaktig i restavfallet, og blir dermed ikke utnyttet til nye materialer. Selv om dette var en forbedring på 5 prosentpoeng i forhold til året før, ligger det et stort potensial i bedre sortering av plastemballasjen. Plastemballasje utgjør ikke så stor mengde i vekt, men klimagevinsten ved materialgjenvinning av sortert plastemballasje er allikevel stor. Plast på avveie medfører et betydelig miljøproblem, og bruken av plast er økende. Det er derfor særdeles viktig at plast håndteres på riktig måte. Det ligger betydelige muligheter i positiv miljøpåvirkning ved bedre kilde-sortering og gjenvinning av plastmaterialer.
- **Glass- og metallemballasje:** Kildesortert mengde glass- og metallemballasje har økt betydelig de siste årene, men fortsatt kastes 25 % feilaktig i restavfallet. Sammen med restavfallet har glasset og metallet liten nytteverdi, da de gir begrenset energi ved forbrenning. Det er langt mer energibesparende å gjenvinne glass og metall til nye materialer.

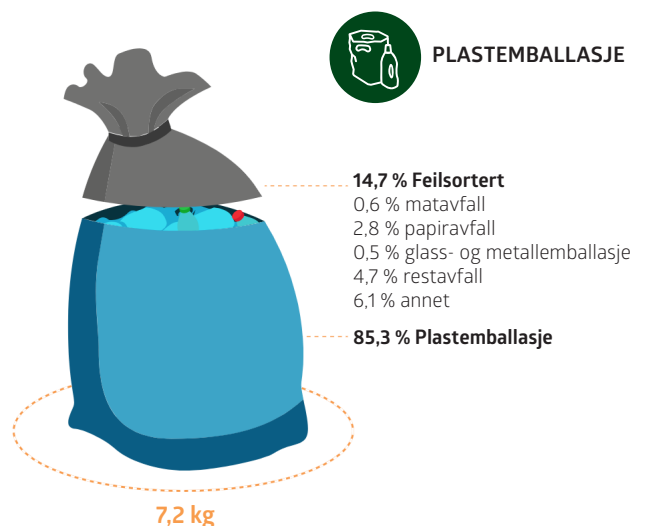
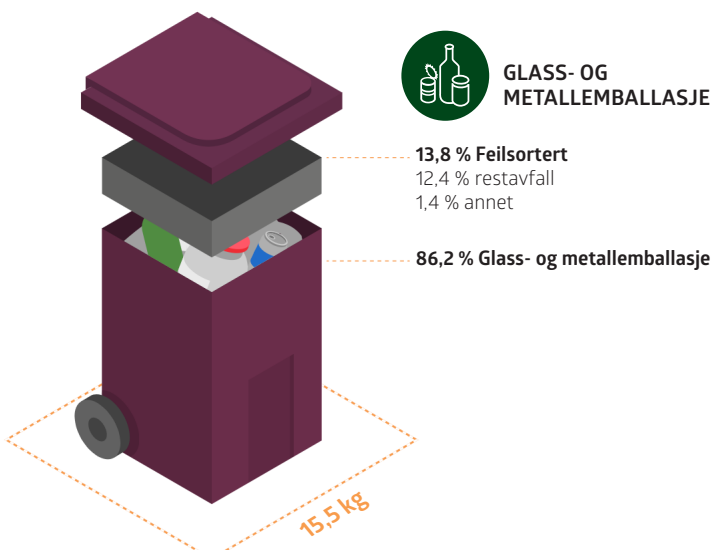
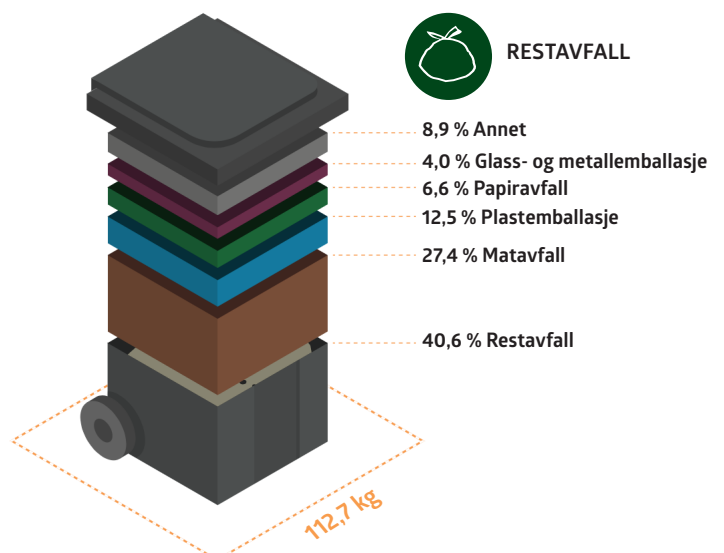
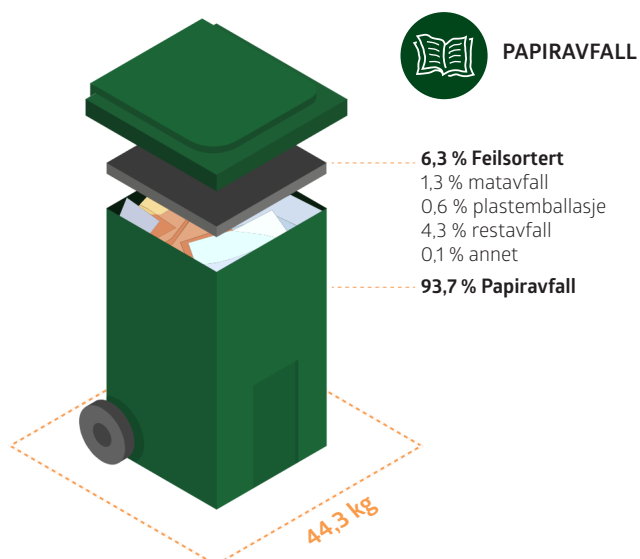
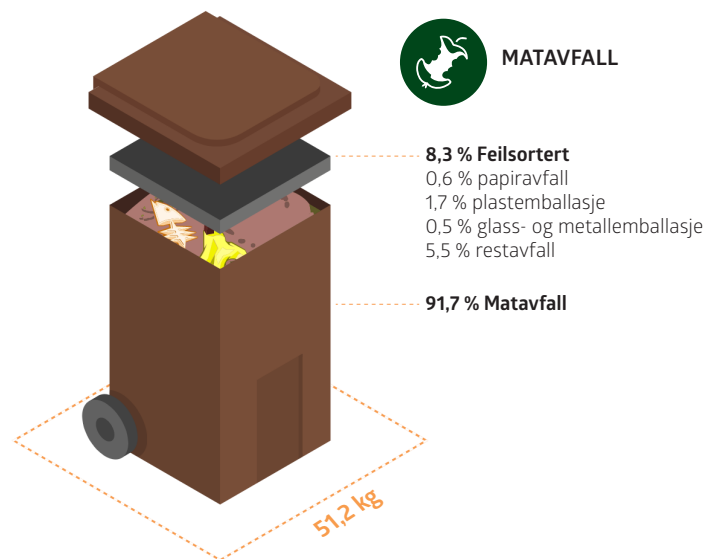
Det positive med resultatene av sorteringsanalysene RfD gjennomfører årlig, er at andelen avfall som kildesorteres øker litt for hvert eneste år. For få år siden var ca. 40 % lagt i feil beholder, noe som er redusert til 31 % i 2017. RfD arbeider kontinuerlig med informasjon og holdnings-skapende tiltak for å øke kildesorteringsgraden og redusere feilsorteringen. Kildesortert avfall blir råvarer til nye produkter. Sammen gjør vi avfall til verdi.

Innbyggerne i Drammensregionen er flinke til å kildesortere, og i 2017 ble hele 71 prosent av husholdningsavfallet sortert. Foto: Johnny Syversen for LOOP.

Gjennomsnittlig innhold i en avfallsbeholder/plastsekk

Beholderne viser antall kg avfall per innbygger.
Kilde: Sorteringsanalyse Mepex Consult.

*I 2017 ble det etablert mottak av avfall fra strandrydding på tre av RfDs gjenvinningsstasjoner.
Foto: Hold Norge Rent*

Forsøpling

Forsøpling er formelt sett ikke RfDs ansvar, men vi ønsker allikevel å bidra positivt så langt det er mulig. Gjennom god informasjon og holdningsskapende arbeid vil RfD påvirke til at alt avfall behandles gjennom de kanalene som tar best vare på ressursene.

Når forsøpling allikevel oppstår, er dette en konsekvens av at ressurser har kommet på avveie. I stedet for at materialer gjenvinnes, blir de til skade for miljøet. Plast er en avfallstype som utgjør et spesielt stort miljøproblem når det kommer på avveie. Når plast havner i havet, brytes det ned til små biter som er svært ødeleggende for livet i havet. Bruken av plast er økende, og konsekvensene av forsøpling er store. Det er særdeles viktig at plast håndteres på riktig måte. Det ligger betydelige muligheter i positiv miljøpåvirkning ved bedre kildesortering og gjenvinning av plastmaterialer. Forurensningsloven setter begrensninger for hva renovasjonsgebyret skal benyttes til, og RfD har ikke anledning til å finansiere opprydding av for eksempel

badeplasser eller andre offentlige områder. I 2017 ble det gledelig innført en statlig refusjonsordning for kostnader knyttet til transport og behandling av avfall fra strandrydding. I 2017 ble det derfor etablert mottak av avfall fra strandrydding på tre av RfDs gjenvinningsstasjoner (Lindum, Follestad og Svelvik), slik at at innbyggerne kostnadsfritt kan levere avfall fra strendene i regionen. RfD er også medlem av Hold Norge Rent, som blant annet avholder den årlige strandryddedagen.

RfD bidrar til økt kunnskap om temaet forsøpling gjennom sitt kommunikasjonsarbeid, herunder opplæringstiltak rettet mot barn og unge. Ett av våre viktigste budskap er at vi alle må bidra til at ressurser ikke kommer på avveie, men behandles og utnyttes til beste for miljøet. RfDs systemer bidrar til at avfall kan utnyttes som verdifulle ressurser. I vår kommunikasjon har vi fokus på plast, både fordi det er skadelig for miljøet og fordi det utgjør en viktig ressurs.

Ansatte 2017

Anne Oseth

Astrid Ehrlinger

Elisabeth Aale Sørum

Espen Solvang

Even Midtun

Gry Nessjøen

Inger Tandberg

Janne Bogstrand

Johan Rune Remmen

Lone Stenmyren

Marianne Bärnes

Marianne Holen

Marte Brændsrud

Mette Gilhuus Johansen

Mette Jansen

Rannveig Næss Olsen

Robert Lailey

Sven Draugsvoll

Tora Langseth

Tor Arne Bjørn

Trine-Elisabeth Torsrud

Wojtech Sargalski

**Sammen
gjør vi alt avfall
til verdi**

Postadresse:
Postboks 154 Bragernes,
3001 Drammen

Besøksadresse:
Grønland 1
3045 Drammen

Telefon: 32 04 97 00
E-post: post@rfd.no
www.rfd.no
[Facebook.no/RfDmiljo](https://www.facebook.com/RfDmiljo)